

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Parallela Geographiae Veteris Et Novae

Parallela Geographica Italiae Veteris Et Novae

Briet, Philippe

Parisiis, 1649

Cap. III. De Principibus Longobardiæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13120

SVB HIBRAIMO
IMPERATORE
IAM REGNAN-
TE.

Amifere Caneam, & magnam Cretæ par-
tem, quæ tota Veneta definet esse nisi
Principes Christiani inter se conueniant,
licet Veneti supra vires repugnent, &
hosti tanto soli propemodum pares vi-
deantur.

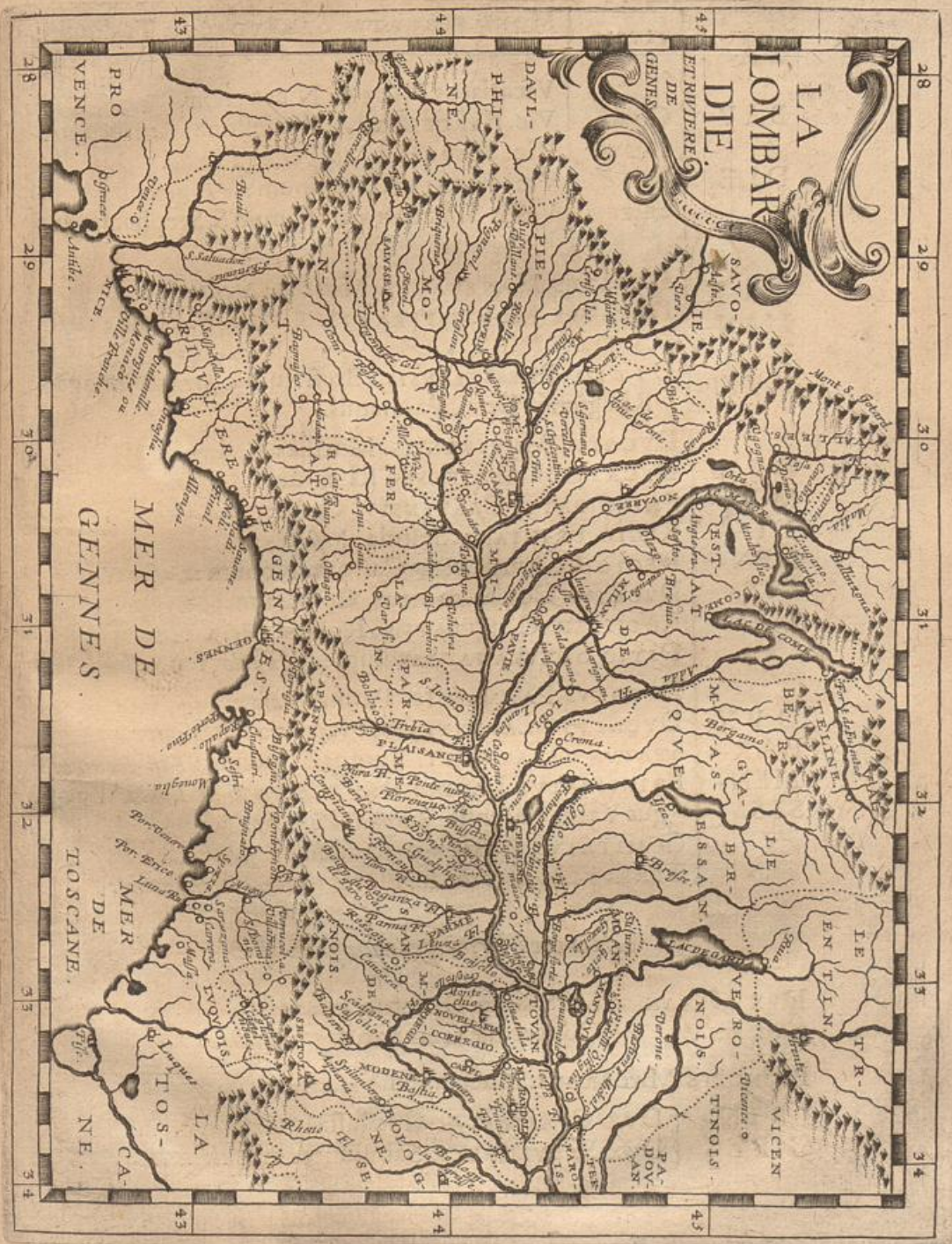
CAPVT III.

De Principibus Longobardiæ.

HÆc est difficillima, & intricatissima totius Italiæ portio, in
quâ expediendâ plurimum nobis laborandum fuit. Porro
totam hanc descriptionem sex Paragraphis expediemus; primus
erit de Ducatu, seu Duce Mediolanensi; 2. de Sabaudo; 3. de Du-
ce Mantuano, & Montiferrati; 4. de Parmensi; 5. de Mutinensi;
6. de Minoribus Principibus sui tamen iuris; quorum omnium tibi
iterum stemma proponimus.

Maiores Principes Longobardiæ.

DVX	{	TERR. MEDIOLANENSE: <i>Milanese</i> . Mediolanum: <i>Milan</i> .
		TER. COMENSE: <i>Comese</i> . Comum: <i>Come</i> .
ME-	{	COMIT. ANGHERIÆ cum ditione ad lacum Verbanum <i>Angheria, & Domo d'Osella</i> .
		TER. NOVARIENSE: <i>Novarese</i> . Nouaria: <i>Novare</i> .
DIO-	{	VIGEVANENSIS AGER: <i>Vigenanaseo</i> . Vigevanum: <i>Vige- uano</i> .
		PAPIENSE TER. <i>Pauese</i> . Papia seu Ticinum: <i>Pauie</i> .
LA-	{	LAVDENSIS AGER: <i>Lodigiano</i> . Lauda: <i>Lodi</i> .
		CREMONENSE TER. <i>Cremonese</i> . Cremona: <i>Cremona</i> .
NEN-	{	ALEXANDRINVS AGER: <i>Alessandrese</i> , Alexandria: <i>Ale- xandrie la Paille</i> .
		DERTONENSIS AGER: <i>Tortonese</i> . Dertona: <i>Tortone</i> .
SIS.	{	<i>Hinc quoque pendent Finalium, & Pontremolium in agro Genuensi extra Longobardiam</i> .
DVX	{	PEDE-
		MON-
		{ PRINC. PEDEMONTII. Taurinum: <i>Turin</i> .
	{ MARCH. SALVTIARVM. Salutum: <i>Saluffes</i> .	
	{ COM. ASTENSIS. Asta: <i>Aste</i> .	

SA-	TIVM.	MONS-FERRATVS SABAVDICVS. Tridinum: <i>Trin.</i>
BAV-	COMI- TATVS	Vicariatus NICEÆ. Nicea: <i>Nice.</i>
DIÆ.		Vic. BARCELLONÆ. Barcellona: <i>Barcinonette.</i>
		Vic. SOSPELLÆ. Sospella: <i>Sospello.</i>
	NI- CEÆ.	Vic. PVERINI. Pucrinum: <i>le Poggiat.</i> Vallis S. STEPHANI. Fanum S. Stephani: <i>San- Stephano.</i>
D V X		DVCATVS MANTVANVS. Mantua: <i>Mantouë.</i>
MAN-		DVCATVS MONTISFERRATI. Cafale S. Euasij: <i>Cafal</i> <i>S. Vas.</i>
TVA-		DITIO BRESSELENSIS. Bresselum: <i>Brexello in agro</i> <i>Rhegiensi, Ducis Parmensis.</i>
NVS.		
D V X		DVCATVS MUTINENSIS. Mutina: <i>Modene.</i>
M V-		DVCATVS RHEGIENSIS. Rhegium: <i>Reggio.</i>
TI-		PRINCIPATVS CARPENSIS. Carpi: <i>Carpi.</i>
NEN- SIS.		REGIO FRINIANA. Sestula: <i>Sestolo.</i>
		REGIO CARFINIANA. Castrum Nouum: <i>Castro Nuovo.</i>
		DVCATVS CORREGIANVS. Corregium: <i>Corregio.</i>
		ROLIENSIS COMITATVS Rolium: <i>Roly.</i>
		DITIO SAXVLANA. Saxulum: <i>Sassuolo, seu Sassil.</i>
D V X		DVCATVS PARMENSIS. Parma: <i>Parme.</i>
PAR-		DVCATVS PLACENTINVS. Placentia: <i>Plaisance.</i>
MEN-		STATVS PALAVICINI. Burgus S. Donini: <i>San-Donino.</i>
SIS.		PRINCIPATVS LANDENSIS: <i>Principauté de Landi.</i> Bur- gus Vallis Tarenfis: <i>Borgo di ValTaro.</i>
		COMITATVS ROSSENÆ Rossena: <i>Rossena.</i>
		TERR. FLORENTIOLÆ. Florentiola: <i>Fiorenzuola.</i>

Minores Principes Longobardia.

D V X MIRAN- { Mirandulæ Ducatus. *Mirandola.*
DVLANVS { Concordiæ Comitatus. *Concordia.*

PRINCEPS MACERANI. Maceratum: *Macerano.*

PRIN- { D V X GVASTALLÆ. Guastalla: *Guastalle.*
GIPES { D V X SABVLONETI. Sabulonctum: *Sabionetta.*

Co-

EX	}	COMES NOVELLARIÆ. Nouellaria: <i>Novellara.</i>
FAMI-		PRINCEPS BOSSOLENSIS. Bossulum: <i>Bosso-</i>
LIA		<i>lo.</i>
MAN-		MARCHIO CASTILIONÆVS STIVERÆVS: <i>Castiglio</i>
TVA-		<i>de la Stiuere.</i>
NA.		DOMINVS SOLFARINI. Solfarinum: <i>Solfarino.</i>

§. I. De Ducatu Mediolanensi, & ditionibus ei insertis.

EVOLVERE debemus hoc §. præcipuam Longobardiæ partem, quam Hispanus magnâ sollicitudine tueretur, vocâtque Antemurale regni Neapolitani; quam accipit clientelarem ab Imperatore, ex quo & cæteri Principes, si paucos excipias, pendere dicuntur.

SECT. I. *Historica descriptio.*

N V M. I. *Nomen.*

NOMEN accepit à primaria vrbe, eaque amplissima Mediolano; ac primùm Principatus fuit, seu Dominium; tandem in Ducatum transit an. 1395. per Venceslaum Imperatorem in gratiam Ioan. Galeatij.

N V M. 2. *Qualitas Ducatus Mediolanensis.*

OLIM latissimè patuit hic Ducatus, siquidem Galeatius primus Dux accepit à Venceslao Imperatore an. Christi 1395. Brixiam, Bergomum, Comum, Nouariam, Vercellas, Alexandriam, Dertonom, Bobium, Placentiam, Rhegium, Parmam, Cremonam, Laudam, Tridentum, Cremam, &c. Veronam, Vicentiam, Feltrium, Bellunum, & alias plerasque ditiones; Pisas etiam idem Galeatius ab Apianis redemit, aliquot vrbes ademit Mantuano, ac supra reliquos Principes Italiæ caput extulit. Sed sub eius filio Ioanne Mariâ ditiones aliquot distractæ sunt: Pisa Florentinis venditæ, Verona & Vicentia sese Venetis submiserunt, & sensim ad eum statum quem nunc videmus hæc ditio redacta est.

Nunc verò (inquit *Guarinus*) complectitur tantùm ciuitates decem cum earum territoriis Mediolanum, Ticinum seu Papiam,

Parall. Geogr. Tom. II.

FFFF

Cremonam, Laudam, Dertonam, Alexandriam, Comum, Nouariam, Bobium, & Vigeuanum.

Itaque *longitudo* eius desumitur à pago Rusca in regionibus Inalpinis, ferè Sabuloneram vsque; quod spatium complectitur circuli maioris duos gradus cum dimidio, ac proinde 150. millia pass. Francicas leucas 75. Germanicas 37 cum dimidia. *Latitudo* à Sauiuione *Sauignone* in limite Genuensi ad montem sancti Gothardi planè longitudini similis est, videlicet 2 graduum cum dimidio maioris circuli. Circuitus denique peritiorum iudicio est 300. mil. passuum.

N V M. 3. *Qualitas huius regionis.*

REGIO tota imprimis rigua est multis fluuiolis interscissa, multis lacubus distincta; in cilibus plurimis in omnem partem deductis diues. Circa Mediolanum tanta oryzae copia prouenit, vt per vniuersam Italiam, ac Galliam distribuatur. Ager Cremonensis vini feracissimus est ac fructuum, Ticinensis lini, Laudensis pascuorum: laudantur huius regionis casei, quorum se vidisse aliquos, ait Leander, 500. librarum.

N V M. 4. *Politia Ducatus Mediolanensis.*

REGIMEN POLITICVM huius regionis ita se habet: præest Gubernator *le Gouverneur de Milan*, qui Vicarius Generalis dicitur, penes quem arbitrium rerum omnium politicarum, & electio omnium Magistratum, quorum potestas biennio expletur. Assidet Gubernatori Consilium secretum constans ex Generali Duce omnium copiarum militarium, Castellano Mediolanensi, Cancellario, Præsidente Senatus, Præsidente Magistratum oppidanorum, Quæstore Generali, cui aliqui adiunguntur ex Regis gratiâ.

REGIMEN CIVILE. Senatus Mediolanensis constat ex Præsidente & XII. Senatoribus, quorum tres solent esse Hispani, cæteri ex præcipuis ciuitatibus eius Status, è quibus solet ex veteri consuetudine legi *Regens*, qui in Hispania Regi assistat. Ab hoc Senatu nulla appellatio. Omnes Ciuitates & Castella reguntur vt plurimum à duodecim Decurionibus, qui sorte eliguntur è capsâ Consiliariorum qui LX. numerantur: hi autem omnes Decuriones Mediolani degunt.

REDITVS superiori sæculo, vt refert Philippus Cominæus, Ducum feptingenta millia Ducatorum annui reditus erant. Nunc autem Hispanus vulgò octingenta percipit, præter exactiones, & multa onera miseræ plebeculæ à Gubernatoribus impofita. Vnde prouerbium; in Siciliâ Hispanos ministros arrodere, in Regno Neapolitano comedere, in Ducatu omnia confumere atque deuorare.

COPIÆ. Hic fcribuntur vulgò tria millia peditum Hispanorum, mille velites, fexcenti equites Cataphraçi: quæ copiæ etiam aluntur tempore pacis. Sed bello vigente, quod numquam deferuefcit, longè maiores copiæ educuntur, & eò confluunt ex Hispaniâ, & Regno Neapolitano, Comitatu Tirolenfi, & aliis locis. Tormenta bellica, atque arma hîc tot feruantur, vt ad tutelam vniuerfæ Italiæ fufficere videantur.

PRINCIPES præcipui huius ditionis funt, Marchio Marignani ex Mediceâ Domo, Marchio Triuultius, Comes Borromæi, & alij.

N V M. 5. *Mores huius regionis.*

INGENIOSOS viros totus hic tractus alit, & maximè deditos artibus mechanicis; quare hîc artifices locum dedere prouerbio: euertendum effe Mediolanum vt vniuerfæ Italiæ prouideatur. Lautè & fplendidè veftiri volunt, quare hîc plerique Biantis æmuli omnia fua fecum portant. Minùs zelotypi funt, minùsque vindictæ appetentes quàm reliqui Itali: mulieres operis Phrygij peritiffimæ funt.

N V M. 6. *Principes Mediolanenfes.*

ORIGINEM traxere Duces Mediolanenfes ab Vrberto & Comitibus, vel Vicecomitibus Angeriæ, qui grauiter accepti funt à Friderico Ænobarbo Imperatore. Is Imperator destruxerat Mediolanum, & Vicarium appofuerat qui Lögobardiæ præflet: Mathæus cognomento Magnus ab Arnulpho Imp. an. 1294. Vicarius conftitutus eft, qui Principum Mediolanenfium auctoritatem vilus eft firmare. Tandem Ioan. Galeatius III. Dux creatus eft à Venceflao, itémque Comes Angeriæ, & vniuerfæ regionis ad lacum Verbanum. Genuit ille è Catharina filiâ Ioannis Regis Francorum Valentinam quæ nupfit Ludouico Turonenfi aliter Ande-

gauensi, Caroli V. Francorum Regis filio, eâ lege, vt si fratres eius morerentur sine liberis Ludouicus in Ducatum succederet. Ex eâ autem natus est Carolus Dux Aurelianensis, & Mediolanensis, pater Ludouici XII. Francorum Regis. Idem Galeatius è Catharina tertiâ coniuge, suscepit filios duos Ioan. Mariam qui patri successit, & cæsus est anno 1412. & Philippum Mariam qui fratri successit, fuitque III. Dux Mediolanensis. Is obiit 1447. sine legitimâ prole, relicta tantùm Blanche Maria, ex concubinâ, quæ nupsit Francisco Sfortiæ. FRANCISCUS SFORTIA vir fortissimus nothus Mutij Cotignolæ post interregnum annorum 2. & sex mensium ex Imperatore exercitus Mediolanensis creatus est Dux IV. suscepitque ex Blanchâ nothâ Philippi Mariæ III. Ducis liberos duos, Galeatium Mariam Sfortiam Duce[m] V. & Ludouicum Mariam qui postea Dux VII. fuit. Galeatius Dux VI. genuit Ioan. Galeatium Duce[m] VI. cuius filius Franciscus Sfortia susceptus ex Isabellâ Alphonfi Neapolitani Regis filiâ exclusus est Ducatu, Duxque fuit Barij. Ludouicus verò Maria Dux VII. à Ludouico XII. Francorum Rege eiectus est anno 1499. & anno sequenti 1500. captus in carcere obiit in Galliâ, postquam ex Beatrice Herculis Estensis filiâ Maximilianum Mariam Sfortiam genuisset, qui Dux VIII. creatus est anno Christi 1512. à Venetis, Hispano, Papa & Heluetiis coniurantibus, tradente ei ciuitatis claues Episcopo Sedunensi, sicque exclusi sunt Galli cum Ludouico XII. post pugnam cum Heluetiis ad Nouariam. Verùm Franciscus primus cùm duxisset Claudiam filiam Ludouici XII. Alpes transcendit, Heluetios ad Malignanum vicit, urbem arcemque Mediolanensem recepit, & deditum Maximilianum in Galliam misit, vbi obiit in carcere. Sed cùm Carolus V. Mediolanum recepisset Franciscum filium Ludouici VII. Ducis, & fratrem Maximiliani Duce[m] creauit, qui sine liberis mortuus est anno 1535. Sicque ad Hispanos rediit hæc ditio, qui negant conuentionem in nuptiis Valentiniæ ab Imperatore confirmatam esse, ac proinde nullam contendunt: atque hodie ex Imperatore pendere, qui hanc Regi Hispaniæ concessit. Hæc autem paulò implicatiora tibi sic ob oculos ponimus.

Stemma Ducum Mediolanensium.

IOAN. GA- LEA- TIVS Primus DVX	} Ex Catha- rina filiâ Ioan. Re- gis Frâc.	} VA- LEN- TINA, ex quâ	} CARO- LVS Dux Aurelia- nensis	} LVD O- VICVS XII. Rex Galliæ	} CLAVDIA quæ nup- sit Franc. I.
FRANG. SFOR- TIA, cui nati sunt ex Blanchâ nothâ Phil. Ma- riæ III. Ducis.	} GALEA- TIVS MARIA Dux V.	} IOANNES GALEATIVS ex Isabellâ Alphonfi fi- liâ Dux VI.	} FRANCISCVS SFORTIA Dux Barij. BONA DVCISSA Barij, & vxor Sigisnundi Polo- niæ Regis.		
				} LVDOVICVS MARIA Dux VII. exclusus & captus à Ludouico XII. cui ex Beatrice Eftenfi in carcere nati	} MAXIMILIANVS SFORTIA Dux VIII. creatus à con- fœderatis, & captus à Fran- cisco I. Rege Francorum. FRANCISCVS SFORTIA Dux IX. factus à Carolo V. Im- peratore, ex quo ad Hispa- nos transit.

SECT. II. *Ducatus Mediolanensis Geographica descriptio.*

NUM. I. *Synopsis Ducatus Mediolanensis.*

DV- CA- TVS ME-	} PARS	} PARS CAM- PES- TRIS	} TERRITORIUM MEDIOLANENSE. <i>Milan.</i> NOVARIENSIS Ager. <i>Nouare.</i> LAVDENSIS Ager. <i>Lodi.</i> CREMONENSIS Ager. <i>Cremona.</i>

FFfff iij

DIO- LA- NEN- SIS.	REA- LIS	MON- TANA	COMITATVS ANGHE- RIANVS, seu ditio circa Verbanum lacum	{ Angheria, Domo d'O- scella.	
		PARS MERI- DIO- NALIS.	LVME- LIANA		TICINENSIS Ager. Papia: <i>Pauie.</i> VIGEVANVS Ager. <i>Vighevano.</i>
			PARS TRANS- PADU- NA.	ALEXANDRINVS Ager. <i>Alexandrie</i> <i>la Paille.</i> TORTONENSIS Ager. <i>Tortone.</i> BOBIENSIS Ager. <i>Bobbio.</i>	

N V M. 2. Territorium Mediolanense.

VRBES TERRITORII

MEDIOLANVM: *Milano*, nobis *Milan*, ciuitas 8. mil. passuum. De variis eius casibus, & dominis vide Leandrum. Arcem habet dictam portæ Iouis, vulgò *le Chasteau de Milan*, munitissimam: muri vrbs crassissimi, magna copia tormentorum bellicorum, in Palatio vrbs armamentarium armis refertissimum. Suburbia cum magnis vrribus conferenda; artifices tam multi vt omnibus vrribus Italiæ sufficere queant, vt præmonuimus.

Melignianum: *Melignano*, Gallis *Marignan*, ab Mediolanensibus conditum oppidum an. 1243. ad illud Franciscus I. vicit Heluetios an. 1515. cuius prælij gloriam fatis ineptè Leander refundit in Venetos.

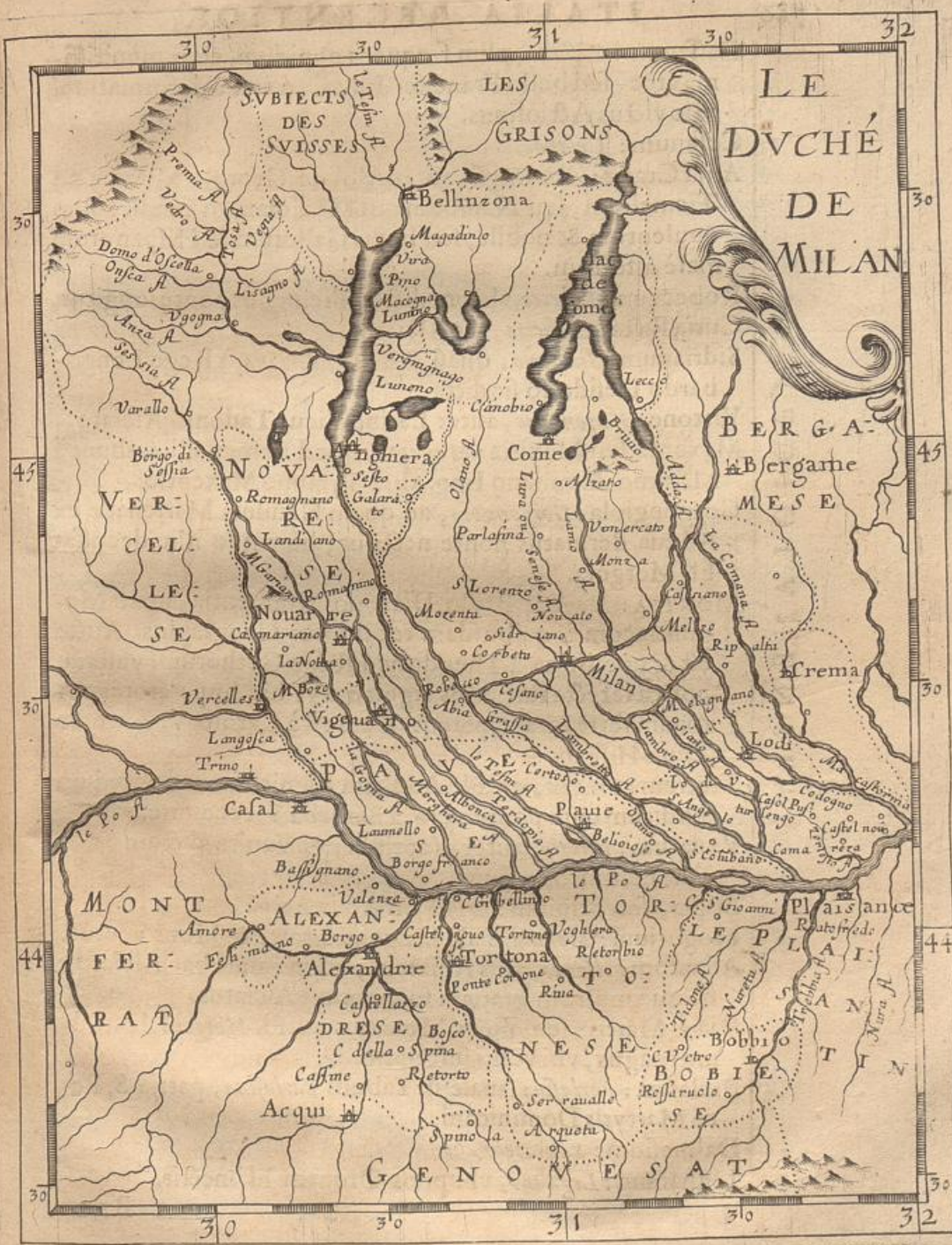
Ripalta: *Riv' Alta*, ad Adduam Fl. celebris victoriâ Lud. XII. quæ Rem Venetam penè afflixit, hoc prælium dicitur aliter *Ghierra d'Adda*, quia Regio circumposita sic appellatur,

ADDVA GLAREA Leandro, Georgio Merula lib. 6. cap. 8. INSVLA FVLCHERIA, & sic vocant agrum inclusum inter Adduam & Serium fluuios, & montes Bergomates. In eodem tractu

CARAVAGIVM: *Carauaggio*, oppidum nobile victoriâ Francisci Sfortis Mediolanensium exercitus præfecto, qui Venetos hîc profigauit.

Melpum, seu Melci: *Melzo*; ad Fl. Melgolam *Mergora*, oppidum perantiquum, & olim opulentum in ditione Triuultiorum.

Bicoca: nobis *la Bicoque*, vbi victi sunt Galli à Prospero Columnâ anno 1522.

Cassanum: *Cassano*, olim frequens oppidum, cum munitissimâ arce, sed bello Francisci I. & Caroli V. deformatum, Hic victus Actiolinus.

Cesatum: *Cesano*.

Abia Crassa: *Abia Grossa*, aliter Albiate Georgio Merulæ ad Ticinellum, seu Nautilium qui Mediolanum tendit: olim opulentum & nobile, sed bellis Gallorum & Hispanorum malè affectum.

Robeccum: *Robecco*, vbi prædictus Ticinellus ponte iungitur.

Curia Picta: *Corbetta*, ait Alciatus.

Sidrianum: *Sidriano*, quasi *sedes Desideriana* à Rege Longobardo Desiderio sic dicta.

Vittone: *Vittonuovo*, aliter Latinè Vicus Tadonis Alciato.

Maxenta, seu Maxitia: *Maxenta*, quod nomen alij trahunt à Maximo Æmiliano Imp. alij à Tyranno Maxentio.

Gorgongiola: *Gorgonzola*, ad quam Nautilus Marsenatæ ex Addua deriuatus ponte necitur, huncque illic decussat Fl. Mergola.

MONTIA: *Monza*, Paulo Diacono Modoentia, malè Moguntiacum à quibusdam recentibus Geographis. Aucta est & nobilitata à Theodorico Rege Gothorum: vastata, postea resecta fuit. Mos viguit diu vt hinc Imperatores coronam ferream acciperent. Data est à Carolo V. Antonio Leuz Hispano.

Tretium: *Trezzo*, ad Fl. Adduam munitissimum oppidum conditum cum ponte 1370. à Barnabâ Vicecomite.

Vauarum: *Vaprio*, aliter Vaprium, & Vauite dictum, non inhonestum oppidum.

Bripia, seu Briuium: *Briuio*, in Adduz ripâ.

Mogutium: *Moziana*, malè Moguntium, fortè & Mons acutus.

Alciatum: *Alzato*, aliis Alsiatum, quod improbat Alciatus, de quo multa in gratiam sui nominis Alciatus.

Vicus Martis, seu Vicus Mercatus ad Fl. *Morgora*, lautissimus pagus, vbi vetus inscriptio.

Parlasina: *Parlasina*, malè in Tabulis *Barlasina*, patria S. Petri Martyris Dominicani.

Dalmasium: *San-Delmasio*.

Lignanum: *Legnano*, vbi pons Oronam Fl. necit.

MON- } BRIGANTINI: *Monti di Brianza*, ita dicti vt putat Leander à Græco *Βεῖδα extollo*, parùm probabiliter; nam
 TES. } hæc vox recens: vel ad similitudinem regionis quæ
 extenditur ad lacum Brigantinum *le Lac de Constance*:
 & sic dictos volunt, vt & regionem circumpositam,
 à militibus Friderici Ænobarbi, qui hinc vexauere
 Mediolanenses.

FLV- } Arnus: *Arno*, veriùs torrens.
 VII } Ticinellus, seu Nauilius: *Ticinello*, seu *Nauilio*, Medio-
 TER- } lanum deductus, & Addux iunctus, itémque auctus
 RI- } fluuiorum aliquot concursu.
 TO- } Orona: *Olana*.
 RII } Lura: *Lura*, seu *Seuse*.
 ME- } LAMBRVS: *Lambro* aquarum perpetuâ claritate nitens,
 DIO- } & piscibus optimis abundans, quem perperam Blon-
 LA- } dus ex Lugano lacu effundit, veriùs ex Eupili, de quo
 NEN- } postmodum agemus.
 SIS. } Melgola: *Mergora*.
 Muccia: *Muccia*.
 Silarus: *Silaro*.
 Addua: *Addua*, de quo in agro Bergomate.

N V M. 3. *Territorium Comense, seu Regio Lario lacui circumposita.*

LO- } COMVM: *Como*, nobis *Come*, excisum est ab Anselmo
 CA } Pusterulo Archiepiscopo Mediolanensi, quòd Anti-
 IN } stitem ex eius arbitrio recipere nollet, & tum erat in
 PE- } edito loco positum; postea reedificatum est vbi nunc
 NIN- } visitur ad laci ripam Castellum habet adiunctum di-
 SVLA } ctum *Turris rotunda*: vrbs diues & deliciis affluens, in-
 LA- } colæ industrij, & diligentes; patria fuit Pauli Iouij.
 RII } Parafca: *Parafca* vicus celeberrimus.
 Tornus: *Torno*, vicus in Promontorio à Comensibus
 aliàs pessimè acceptus.
 Plinianum: *Pliniano*, olim Pliniana villa, de cuius fon-
 te in Admirandis.
 Belasium: *Belasia*, oppidum in extremâ peninsulâ situm,
 peramœnum & lautum.

Parall. Geogr. Tom. II.

G G g g g

- LA-CVS. Affus pagus: *Affio*, unde vallis Affina nomen traxit *Vallis d'Affio*, fertilis admodum, & diues.
- LO-CA Canobium: *Canobio*, patria Ioannis Canobini.
Balbianum: *Balbiano*, malè in Tabulis *Balbiaro*, è cuius regione sequens Insula
- AFFIXA COMACENA: *Isola Comacina*, cuius fit mentio apud Paulum Diaconum, ad eam enim fugere multi Principes Longobardi & Romani cum suis thesauris, qui ab Antare Longobardorum Rege fame compulsi sunt ad deditionem post semestrem obsidionem.
- RIPÆ Pianellum: *Pianella*, malè *Piadella*, cuius laudantur lapides molares, quorum hîc celeberrima lapicidina.
- OCCIDENTALI Mussum: *Musso*, in præcelso & difficili monte quem Larius lacus eluit. Celebratur rebus gestis Iacobi Medicei ciuis Mediolanensis, qui præpositus custodiæ lacu à Francisco Sfortiâ II. sibi imperium huius vrbis arrogavit. Hinc quoque fuit Marchio Antonius de Leua Hispanus. Hic etiam lapidicinæ marmoris candidissimi.
- LA-RII Sorigum: *Sorigo*, in suprema penè parte lacu.
- LOCA AFFIXA RIPÆ LEUCVM: *Lecco*, vbi ponte nobili iungitur Addua Fl. Quomodo autem venerit in ditionem Ducum Mediolanensium vide Leandrum. Hîc Addua ex aquis Larij tumet, unde hîc à quibusdam lacus Leuci nominatur.
- OCCIDENTALI RIPÆ VARRENA: *Varena*.
- LOCA AFFIXA RIPÆ BELLANVM: *Bellano*, nobile oppidum, & splendidis ornatum ædificiis, & potissimum templo quod Duces Mediol. condiderunt. Habet & pontem ex lapide quadrato, quo iungitur Fl. *Piouerna*. Nunc titulum gerit Principatûs Sfondradorum Cremonensium.
- LA-RII ARX FONTANENSIS: *le fort de Fuentes*, quâ sibi vindicare putabat Hispanus Tellinam Vallem, cuius causâ tantâ contentione dimicatum est.
- LA-CVS. ADDVA: *Adda*, Vallem Tellinam irrigat, quâ decursa cadit in Larium lacum, & ex eo copiosior emergit, ac demum in Padum cadit.
- FLV-

- sus in primis, & in tres præcipuos dissectus ramos, per
Tressam Fl. Verbanum committitur.
- GAVIRATIVS: *Lago di Ghiura*, per Botiam Fossam ca-
dit in Verbanum.
- GIO- TRINATIVS, aliter Ternati, & Terlacus, itémque
CORCINI & VARANI vt præmonuimus: *Lago di Ter-
na*, seu *Coregno*, seu *Vergia*, exonerat se in Gauratium;
pater in longitudinem ad stadia 16. in latitudinem ad
octo.
- NIS. MONATIVS: *Lago di Mona*, quem perperam Leander
immittit in Gauratium; nam cadit in Verbanum.
- MORGATIVS: *Lago di Margozzo*.
- ORTANVS, aliter D. IVLII, ab Insulâ de quâ suprâ: ho-
die vulgò *Lago d'Orta*.
- NVM. 5. *Nouariensis ditio*, Nouarese.
- LO- NOVARIA: *Nouara*, nobis *Neisare*, de cuius nomine vi-
de multa apud Leandrum. Vrbs est modico in colle
sita, ager eius partim amœnus, partim parum cul-
tus. Ad hanc captus Ludouicus Sfortia ann. Christi
1500. Hinc quoque nonnulli volunt oriundos Pe-
trum Comestorem, & Petrum Lombardum, seu
Magistrum Sententiarum.
- CA RIOTA Pagus: *la Riote*, prope Nouariam, ad quam fusi
Galli dum urbem obsident, Duce Triultio.
- AGRI ROMANIANUM: *Romagnano*, ad Fl. Sessiam, *Sessia*, victoriâ
Po. Ro. nobilitatum de Cimbris.
- NO- CAMARIANUM: *Camariano*, ita perperam dictum pro ca-
stris Marianis, vt putat Alciatus: vel vt melius alij ab
VA- Arcu Mariano, cuius vestigia extabant tempore
RIEN- Leandri.
- SIS. Romantinum: *Romantino*.
- FLV- TICINVS: *Tesino*.
VII. } Nouaria, seu Gonia Nouariensis: *la Gogna*.
Sessia: *Sessia*.
- MON- BOSVS: *monte Bozo*, cuius iugum sic eminet vt omnes
Italix montes excedere videatur. Quapropter eius
vertex adiri nūquam potest ob asperitatem, & niues.

- VIVS. { Piuernus: *Piuerna*, ad Bellanum cadit in Larium lacum.
Varrus: *Varro*, supra Piuernum cadit in eundem lacum.
- LA. { LARIUS, nunc Comensis: *Lago di Como*, nobis *le Lac de Come*; maximè truttis abundat: & si bene hunc dimensi sunt Angelus Mediolanensis, & Iulius Canobinus, eius longitudo ad 60. pas. millia porrigitur, cum tamen ei tantum Strabo ecc. stadia concesserit.
- CVS. {
- LACVS olim { Nunc oblimatus, { Pufianus: *Pufiano*, à vico adiacete.
EVPL. & in tres con- { Ceruianus, seu Segrenus, vulgò
LIS. uerfus, qui sic { *di Cerro*.
appellantur { Montorfenus: *Montorfeno*.

NVM. 4. Comitatus Angerie cum aliis Regionibus Verbano lacui affixis.

- VRBES { DOMODOSCELLA Castrum: *Domodoscella*, Oscella
AD FL. veteribus, honestum & frequens oppidum cum
ATHI- arce munitissimâ, mediâ in valle cognomine.
SONEM { VOCONIA: *Vogogna*, fortè veteribus Agonom, vnde
Tesa Fl. populi Agoni Polybio, ita Tschudus: muro septum
est oppidum cum arce permunita, & hinc quoque
vallis nomen habet.

- VR- { Varallum: *Varallo*, vrbecula satis lauta, ad quam mons
BES cuius fit mentio in vita S. Caroli Borromæi, qui hinc
AD vltimum morbum contraxit.
SES- Burgus Sessites: *Borgo di Sessa*; quidam hunc locum huic
SIAM. agro adiudicant, alij Vercellensi territorio.

- VR- { ARONA: *Arona*, Castrum munitissimum cum portu ad-
BES modum tuto, cui adiacet arx permunita, quod probatum
est in Gallicis bellis.
AD Lessa: *Lessa*, à littore nonnihil secreta, vino suo celebris.
Bugiratum: *Belgirato*.
- OCCI- { Strella: *Strisla*, è cuius regione duæ modicæ Insulæ,
DEN- tantum notæ piscatoribus.
TA- Feriolus: *Feriolo*, in monte ad ostium fluij Athifonis,
LEM cuius ager Intratio contributus est.

- R I- Palantius vicus : *Palanza*, cui obliicitur Insula S. Angeli,
Isola di Sant-Angelo.
- P A M Intratium : *Intra*, vnde Intratia vallis, oppidum sat lo-
cuples, ex quo vicinus ager ei assignatus est.
- L A- Canerum : *Canzero*, in amœnâ planitie situm frugiferis
arboribus confitâ, celebratur ex suis malis citreis,
medicis, & vino exquisito.
- C V S INSULA MALPAGA : nunc *Isola Vittaliana*, seu potiùs
multæ Insulæ simul connexæ, vbi quondam munitif-
VER- simum castum Beccarij, fratrum Maciarditorum,
BANI quorum vnus Comes dictus est à Friderico II. illac
transeunte. Tandem Ludouicus Borromæus hîc ar-
cem Vitallianam excitauit.
- D I S- Canobius pagus : *Canobio*, honestæ potiùs ciuitatis spe-
ciem exhibet quàm pagi, ait Leander. Hîc anno 1522.
P O S I- imago Crucifixi sanguine sudauit, & sanguinem emi-
T Æ. sit ex latere, quibus prænunciata sunt mala Longo-
bardix. Hinc quoque valli nomen.
- Quæ sequuntur, Brisacum *Brisago*, Ascona *Asconna*, Lo-
carnum *Locarno*, sunt Helueticæ ditionis.
- V R- SEXTIVM : *Sesto*, paulò antequam Verbanus Ticinum
effundat; Leander ad primum emersum Ticini ex
B E S Verbanum collocat. Quidam Sexto Kal. nominati vo-
lunt, quòd eo die ad nundinas indigenæ conuenirent,
& sacra, quæ hîc fiebant in æde sacrâ Herculi, Mer-
A F F I- rito, Syluano, & omnibus diis, celebrabant.
- X Æ Arfagum : *Arfago*, paulò supra Sextium in Mediterra-
neis; quòd frigide aliqui in aram Cæsaris detor-
quent.
- A D ANGLERIA : *Angiera*, & *Anghiera* Comitatus, vel Vice-
O- comitatus antiquissimus, vnde orti Principes Me-
diolanenses; & an. 1397. Ioan. Galeatius III. à Ven-
RIEN- ceslao Imp. creatus est Comes Anglerix, & Regio-
num Verbano adiacentium. Olim mille passibus à la-
cu aberat: de eius Etymo vide Leandrum.
- T A- Ispratium : *Ispro*, luculentum oppidulum.
- Laucenum : *Laueno*.

LEM	Galeratum: <i>Gallerato</i> , aliter Area Gallorum.
VER-	Varescium: <i>Varesio</i> , aliis vicus Varonis, quibusdam
BANI	Varisium, Varisium, & Vallesium, à vallibus.
L A-	S. Maria Montana: <i>S. Maria del Monte</i> , locus magnæ
C V S	pietatis, vbi nobile virginum Monasterium.
R I-	Germinianum: <i>Germignano</i> , aliter Geminus lacus.
PAM.	Machaneum superius, & inferius: <i>Macagno di sopra</i> , & <i>di sotto</i> , loca sacra culta.
	Reliqua loca in Boream, vt Magadinum <i>Magadino</i> , Be-
	linciona, seu castrum Belincionis, <i>Bellinzona</i> , & alia
	oppida, & vici pertinent ad Heluetios, & aliàs de iis
	egimus.

LOCA AD
LACVM
LVGANVM

quæ quidem
sunt Heluetio-
rum, Dux ta-
men habet ali-
quot vicos ad
meridionalem
cuius ripam.

LVGANVM: *Lugano*, nobile oppidum, & lucu-
lentum; olim cum arce munitissimâ, quæ ex-
scisa est.

Pons Tressæ: *Ponte del Tressa*, vnde effundi inci-
pit lacus Lucanus.

Caput Lacus: *Capo di Lago*.

Cacumen Lacus: *la Cima*.

Porletia: *Prolezzo*.

Gandrium: *Gandrio*.

Mili: *Mili*.

Agnotium: *Agno*.

Valsoldum castrum: *Valsoldo*, in colle 8. milli bus
à ripâ lacus, arx quondam nobilissima, diruta
à Mediolanensibus.

OPPI-

DA

AD

MI-

NO-

RES

Margotia: *Margozze*, monti insidens cognomini, qui &
dat lacui vicino nomen.

Orta castrum: *Orta*, vnde lacui nomen.

Insula D. Iulij: *S. Giulia*, vbi multa miracula patrantur
maximè in dæmonibus abigendis. Meminit Paulus
Diaconus Minulphi, Ducis huius Insulæ.

GAVIRATIVM: *Ghiura*, vnde lacui nomen ad os lacus,
vbi effunditur per Botiam fossam, seu fluuium.

Blendronium: *Biandrone*, ad prædictum lacum, oppidu-
lum est.

Barbia: *Brebbio*, ad appendicem prædicti lacus.

L A-
C V S
huius
Regio-
nis.

Caput Laci: *Capo di Lago*, in parte extremâ Gauratij lacus.
 Monatium: *Mona*, vnde lacui nomen.
 Trinatium: *Terna* } A quibus Lacus *Terna* tria accipit
 Corcinum: *Coregno* } diuerfa nomina à tribus illis op-
 Varanum: *Vergia* } pidis huic adiacentibus.

TICINVS Fl. *Tefino*, oritur ex monte S. Gothardi, & Verbanò receptus lacu, ex eo postea multis aquis au-ctus deuoluitur in Padum.

FL V-
VII

Magia: *Maggia*, in Verbanum quoque cadit, & valli quam alluit nomen relinquit.

CA-
DEN-
TES

Tressa: *Tressa*, lacum Luganum connectit cum Verbanò.

ATHISO: *Tesa*, vel *Tosa*, malè in Historiâ Romanâ conuersus in Athesim Tridentinum, quem Romani Catulo duce reliquerunt. Oritur ex monte S. Gothardi non procul à Ticino, & cadit in lacum Verbanum; recipit

IN
VER-
BA-
NVM.

Premiâ: *Premia*. } vnde
 Vedrum: *Vedro*. } Val-
 Roniam: *Rogna*. } les
 Vescam: *Ouesca*. } acce-
 Ansum: *Anza*. } pere
 Vegiam: *Vergia*. } no-
 Lifonium: *Lisò- } mi-
 gno*. } na.

Botia Fossa, vel fluuius: *Bozza*, quo connectitur Gauratius lacus cum Verbanò.

Sessites, seu Sestis: *Sesita*, vel *Sessa*, vel *Senza*, & *Siccia*.

LA-
C V S

VERBANVS: *Lago Maggiore*, dictus est Verbanus, aut à Verbena herba sacra, aut à vernâ temperie; alias etymologias apud Leandrum leges. *Maior* autem dictus est, quòd sit ex vicinis lacubus maximus, & quòd ex eo per Ticinum & Padum in mare descendere possis. Species eius est limacis cornuti. *Longitudo* eius Straboni ccc. stadiorum est, Canobio per rectam lineam cccxxx. Machaneo cccclxi. *Latitudo* ex Strabone *Maxima* stadiorum xxx. Canobio lvi. Machaneo xxxiii. *Minima* vix mille passuum est, inquit Leander. Piscibus abundat perbonis: aliquando placidus, aliquando sic tumens, vt mare videatur. Quibusdam in locis eius fundus nõdum potuit explorari.

H V-
I V S

RE- }

LVCANVS, quibusdam LVCANVS: *Lago Lugano*, tortuo-

- sus in primis, & in tres præcipuos dissectus ramos, per
Tressam Fl. Verbanum committitur.
- GAVIRATIVS: *Lago di Ghiura*, per Botiam Fossam ca-
dit in Verbanum.
- GIO- TRINATIVS, aliter Ternati, & Terlacus, itémque
CORCINI & VARANI vt præmonuimus: *Lago di Ter-
na*, seu *Coregno*, seu *Vergia*, exonerat se in Gauratium;
pater in longitudinem ad stadia 16. in latitudinem ad
octo.
- NIS. MONATIVS: *Lago di Mona*, quem perperam Leander
immittit in Gauratium; nam cadit in Verbanum.
- MORGATIVS: *Lago di Margozzo*.
- ORTANVS, aliter D. IVLII, ab Insulâ de quâ suprâ: ho-
die vulgò *Lago d'Orta*.
- NVM. 5. *Nouariensis ditio*, Nouarese.
- LO- NOVARIA: *Nouara*, nobis *Neisare*, de cuius nomine vi-
de multa apud Leandrum. Vrbs est modico in colle
sita, ager eius partim amœnus, partim parum cul-
tus. Ad hanc captus Ludouicus Sfortia ann. Christi
1500. Hinc quoque nonnulli volunt oriundos Pe-
trum Comestorem, & Petrum Lombardum, seu
Magistrum Sententiarum.
- CA RIOTA Pagus: *la Riote*, prope Nouariam, ad quam fusi
Galli dum urbem obsident, Duce Triultio.
- AGRI ROMANIANUM: *Romagnano*, ad Fl. Sessiam, *Sessia*, victoriâ
Po. Ro. nobilitatum de Cimbris.
- NO- CAMARIANUM: *Camariano*, ita perperam dictum pro ca-
stris Marianis, vt putat Alciatus: vel vt melius alij ab
VA- Arcu Mariano, cuius vestigia extabant tempore
RIEN- Leandri.
- SIS. Romantinum: *Romantino*.
- FLV- TICINVS: *Tesino*.
VII. } Nouaria, seu Gonia Nouariensis: *la Gogna*.
Sessia: *Sessia*.
- MON- BOSVS: *monte Bozo*, cuius iugum sic eminet vt omnes
Italix montes excedere videatur. Quapropter eius
vertex adiri nūquam potest ob asperitatem, & niues.

TES } GACIARONVS: *Monte Gaciarono*, parisi ferè cum superiore celsitudinis, famosus Dulcini hæretici secessu cum uxore suâ Margaritâ, & quingentis aliis: coactus est ciborum penuriâ, & frigore sese dedere. In loco quem occuparat condita est ædes D. Bernardo sacra.

NVM. 6. *Viguanensis Ager*: Viguanasco.

VR- } VIGEVANVM: *Vigevano*, effecta ciuitas à Clemente VII. an. 1530. in gratiam Franc. Sfortiæ II. quidam vicum Veneris nominant, quidam Vegliuenum, Volaterranus Vegiuenum. Fabulam sapit quod scribit Carinus conditam esse à M. Marcello post deuictum Viridomarum, nam noua ciuitas est. In eâ habitauerunt aliquando Duces Mediolanenses. Malè multata est bellis inter Carolum V. & Franciscum I.

VA- } SFORTIACA prædium: *Sforcesca*, in tabulis corruptè *Sforcesca*, villa peramcena à Ludouico Sfortia Duce constructa. In eam perducta fuerunt duo incilia, vnum ex Ticino, alterum ex Nouariâ fluuiis.

SIS. } Gambolate: *Gambalo*, pagus lautus, & nitidus; locum putant aliqui apud Amm. Marcel. lib. 15. vocari Ad Columnas, non improbabiler.

Langosca: *Langosca*, ad Fl. Sessiam.

FLV- } TICINVS: *le Tesin*.

VII. } NOVARIA: *la Gogna*.

Albunea: *Albonca*.

Terdopius: *Terdopio*.

NVM. 7. *Ticinensis Ager, seu Papiensis, Territorio di Pavia, vel Pauesc.*

VR- } PAPIA, olim Ticinum: *Pavia*, nobis *Pauie*, de huius origine vide fabulas si otium est apud Leandrum. Sed quomodo vox *Ticinum*, immutata est in hanc *Papia*? Luitprandus ait sic dictam à particulâ admirationis *Pape*, quòd mirabili rerum copiâ abundet; alij quasi *Patri Pia*, alij à Papyrio Regis Francorum nepote;

Parall. Geogr. Tom. II.

HHhh

- meræ fabulæ. Fuit quondam Regni Longobardorum fedes, & ab eis egregiè exulta fuit. Hic visitur equestris statua quam vulgus vocat *Regis Solis*; ea ex Ra-uenna delata est. Data fuit sub titulo Comitatus Ducibus Mediolanens. à Veneslao Imp. Ager eius tam fertilis, vt communiter dicatur *il Giardino di Milano*.
- TER- Certosa: vulgò *la Certosa*, domus Carthusiana, opus mirabile, condita à Ioan Galeatio Vicecomite. Inter hanc & Papiam Viuarium quadrata forma xx. mil. Italic. quod vulgò nominatur *il Barro*.
- RI- Belgiosium: *Belgiosio*, opulentum & lautum castrum in ditione Comitum Barbianorum, qui originem trahunt ab Alberico Cuniare de quo postea dicemus.
- TO- LAUMELLVM: *Lumello*, olim amplum & nobile oppidum, vnde nomen Agro Laumelino, vulgò *Lumeliana*, de cuius terminis non satis liquet; nam à quibusdam extenduntur, ab aliis contrahuntur. Hodie parum frequens est ædificiis, & eius Ager multis pagis nitet, & vt olim lino abundat.
- RII- MORTARIA, seu Mortarium: *Mortara*, ad Fl. Alboneam. Olim Sylua bella dicebatur, sed cum Carolus Magnus hinc grandi clade Longobardos affecisset nomen mutauit: vrbs sæpe euerfa est, sæpe reparata.
- PA- Burgus Francus: *Borgo Franco*, ad Padum.
- PIEN- TICINVS: *Tesino*.
- SIS- Graualonia Fossa: *Canal Graualoné*, ex amne Ticino ducta duorum circiter miliarium, quâ hinc Insula formatur, è regione Papiæ.
- FLV- Orona: *Olona*.
- VII- Terdopia: *Terdopia*.
- PA- Albonea: *Albonea*.
- PIEN- Gonia: *la Gogna*.
- SIS- Sessites, seu Sestis: *Sessia*, seu *Sesia*, aut *Senza*, aut *Siccia*.
- AGRI- PADVS: *le Pô*.

NVM. 8. *Laudensis Ager*, Lodigiano.

- VR- LAVDA: *Lodi*, de cuius conditore vide multa apud Blondum, & Leandrum. Euerfa est à Mediolanensibus.

BES bus 1158. ciuésque in varias vrbes distributi, ne vnquam coirent; quæ calamitas durauit annis 46. ad tempora Friderici Ænobarbi. Hic enim ex odfo Mediolanensiu assignauit eis locum vrbi reparandæ; lapide ab antiquæ vrbis ruinis; & vrbi designandæ cum procerum coronâ præfens esse voluit. De variis eius Dominis videatur Leander. Dedere se voluit Venetis, id nunquam potuit consequi. Sita est in agro fertilissimo, ad fluium Adduam.

AGRI } Lauda Vetus: *Lodi Vecchio*, ad Fl. Silarum *Silaro* qui cadit in Lambrum.

Castrum D. Angeli: *Sant-Angelo*, nobile oppidum, ex-cultum à Reginâ Scaligerâ Barnabæ Vicecomitis vxore: possidetur à Bologninis nobili familiâ.

LAV- } Fanum D. Columbani: *San-Columbano*, conditum à Friderico Ænobarbo 1164. vt in eo degerent Imperatores. Bello inter Carolum V. & Franc. I. deformatum est: nunc possidetur à Carthusianis Papiensibus.

DEN- } Casale Pusturlencum: *Casal Pusturlengo*, pulcherrimus, & frequentissimus Burgus, à nobili familiâ Mediolanensi Pusterularum nomen accepit.

Coroneum: *Codogno*.

Camaracum: *Camareza*.

Macca Storma: *Macca Storma*, in historiis celebre oppidum: malè in nouis tabulis *Macca Storma*.

SIS. } Castellum nouum: *Castro Nuovo*, non procul ab ostio Adduæ in Padum, conditum à Mediolanensibus, & Placentinis, subuersum an. 1189. ac deinde à Parmensibus in gratiam Cremonensium restauratum.

PADVS: *le Pò*; hîc Adduam hauriens.

ADDVA: *Adda*; Laudam alluens.

FLV- } Silarus: *Silaro*; ad quem Lauda vetus.

VII. } Lambrus: *Lambro*; Silarum excipiens.

Mucia: *Muzza*; cadens in Adduam.

Zorlestus: *Zorlesto*; alluens castrum Pusturlencum.

N V M. 9. *Ager Cremonensis, Cremonese.*

CREMONA: *Cremona*, nobis *Cremona*, de cuius nomine vide Leandrum, sicut & de eius variis cladibus. Turrim habet celeberrimam, vnde prouerbiū *una turris in Cremonâ*; item & arcem magno præsidio firmatam. Distat à Pado 1500. passibus, cuius tamen inundationes sentit: eius ager omnibus rebus ad delicias abundat.

PLATINA: *Piadena*, nomen habet vè vult Platina in Vitis Pontificum à Ioanne Platinâ Exarchâ Rauennate, qui Theodoro successit, ex quo familiam suam prognatam credit: fides sit penes auctorem, in aliis non semper fide dignum.

Casale maius: *Casale Maggiore*, non inhonestum oppidum, bellis Mediolanensibus attritum, sed à Pado grauius afflictum.

Martiniana: *Martignana*, versus Padum.

Ripariolum: *Rinaruolo di dentro*.

Fanum S. Ioannis in Cruce: *San Gioanni in Croce*.

Castellum Francum: *Castro Franco*, versus Ollium Fl.

Scandolaria: *Scandolaria*.

Monasteriolum: *Monastiruolo*.

Insula Diarefi: *Isola di Donarefi*, ad Fl. Ollium.

PICELEO: *Picighitone*, lautum, opulentum, & frequens oppidum: vbi munitissimam arcem Philippus Maria Dux Mediolanensis excitauit. Ad eam deductus est Franciscus I. captus ad Papiam.

CASTRVM LEONIS: *Castro Leone*, locus satis munitus.

Triuoli: *Trigolo*.

Casale Moranum: *Casal Morano*.

Casale Botranum: *Casal Buttana*.

SONCINVM: *Soncino*, ad Fl. Ollium frequens oppidum populoque refertum: euersum olim à Friderico Ænobarbo 1124. & instauratum; iterum 1192. incensum à Mediolanensibus, & rursus reparatum. Hic mortuus est Aetiolinus tyrannus. Varios expertum dominos concessum est Marchionatus titulo Stampis Mediolanensibus.

Fontanella: *Fontanella*, ad caput Insulæ quam efficit Nauilius communis.

VRBES AGRI CREMONENSIS.

- FLV. } Serius: *Serio*.
 Ollius: *Oglio*, territorium Brixianum ab hoc dirimens.
 VII. } Nauilius Communis: *Nauilio della Communita*.
 Nauilius Palauicinus: *Nauilio Palauicino*.
Tabulam huius agri habes insertam agro Mantuano, Mutinensi, &c.

NVM. 10. *Territorium Alexandrinum, seu Alessandrinese, vel Alessandrese.*

VRBES AGRĪ ALEXANDRINI

ALEXANDRIA, cognomento à Palea: *Alessandria della Paglia*, quam sic dictam volunt quòd hic Imperatores Coronam stramineam reciperent: nugæ. Condita est an. 1178. à Mediolanensibus, Cremonensibus & Placentinis contra Fridericum, & eius socios, dictaque Cæsarea. Sed cùm obsidionem pertulisset fortiter à Friderico, Alexander III. in gratiam indigenarum ei dedit Episcopum, & de suo nomine Alexandriam dixit.

Burgolium: *Borgo*, ab vrbe prædictâ tantùm Tanaro Fl. diremptum oppidum, aut suburbium veriùs.

Busca, & Boscum, & Buca: *Bosco*, non ad Fl. Bormiam vt vult Leander, sed *Orba*: oppidum est non inuenustum, olim vnus ex Marchionatibus septem Alerami.

Castellutium: *Castelluzzo*, non procul à Tanari & Bormiæ confluentiis, olim Gamundium dictum, ait Leander; cuius incolæ primi omnium Alexandriam commigrarunt, tamen sine patriæ suæ damno.

Rupes Annonis: *Annone*, castrum firmissimum, vulgò dictum ab indigenis *Noni*, seu *Non*.

Fœlicinum: *Feliciano*, ad Tanarum amnem.

Bassiniana: *Basigniana*, ad Tanari in Padum confluentias. Hic Tanarus olim ponte ligneo iungebatur; ad quem receptus Cardinalis Medices, qui postea Leo X.

Valentia: *Valenza*, in monte sita.

Retortum: *Retorto*, monti quoque affixum.

Cassellæ: *Cassine*, olim Cassinum, lautum & opulentum castrum magnis operibus munitum à copiis Caroli V. Imp. quare propugnaculum fuit contra Gallos, Venetos,

HHh hh iij

& Sfortiam simul iunctos.

Spinense Castrum: *Castro della Spina*.

FLV.

TANARVS: *Tanaro*, & *Tanero*, ex nexu Apennini & Alpium egreditur de triplici riuo. In eo auri ramenta inueniuntur, ex quo se vidisse torquem ait Volaterranus.

VII.

BORMIA: *Bormia*, duplici ex fonte oritur, atque satis diu duplici alueo fluit, & ad Alexandriam Tanaro miscetur.

Orba: *Orba* mixtus Bormiæ cadit in Tanarum.

Lemus: *Lemo*, cadit in Orbam.

N V M. II. *Agex Dertonensis*, *Tortonese*.

VRBES AGRI DERTONENSIS.

DERTONA: *Tortona*, de cuius nomine vide Leandrum: pene desolata erat tempore Leandri, nunc nonnihil reffloruit; ad Scriuiam fluuium iacet.

Castellum Nouum: *Castro Nuovo Tortonese*, à Gothis conditum cum Dertonam tenerent, habebantque horreum, & rei frumentariæ magnum præsidium.

Sale: *Sale*, non inhonestum oppidum ab iisdem Gothis eodem tempore conditum in agro peramœno non procul ab ostio Scriuiæ in Padum.

Serrauallis: *Serraualle*, ad Fl. Scriuiam, sic dictum quòd claudat angustias huius tractus quasi Serâ, quare scribendum esset Serauallis. Iuxta hanc ostenduntur rudera vrbis antiquæ Iriæ.

Arquatam: *Arqua*, ad prædictum Fl. Scriuiam.

Castrum Gibellinum: *Castro Gibellino*, à Mathæo Vicecomite Mediolani conditum 1313. sic dictum in gratiam Gibellinæ factionis, vt eum locum frequentarent, & alacrius contra Papienses tutarentur. Subuersum est Padi violentiâ, sed reparatum.

Vicheria, aliter Vogheria: *Voghera*, oppidum diues & opulentum, Vermiorum patrimonium.

Ripa: *Ripa*, ad torrentem Stafforam.

Retorbium: *Retorbio*, castrum in colle situm.

Pons Curonis: *Ponte Corone*, ad Fl. Curonem, *Corone*, vbi etiamnum vestigia pontis supersunt.

- FL V. } Scriuia: *Scriuia*, ad castrum Gibellinum Pado iungitur.
 VII. } Curone: *Corone*.
 } Staffora: *Staffora*, veriùs torrens quàm fluuius.
 } Vera: *Vera*.

N V M. 12. *Bobbiensis Ager, Bobbiese.*

- V R. } BOBBIVM: *Bobbio*, in Apennini iugo ciuitas vbi nobile
 BES. } S. Galli Cœnobium, à D. Columbano Gotho conditum, ex quo Monasterio ciuitas accreuit. Huic cognominem aliqui faciunt urbē supra Nicæam; errant, hæc enim Boglio dicitur, nobis vulgò *Bueil*. Leandrum lege, & de eius dominis aliquid edisces. Sita est hæc ciuitas ad Trebiam Fl.
 } Rossariolum: *Rossaruolo*, ad prædictum amnem.
 } Castellum verus: *Castro vetro*, in iugis Apennini.

- FL V. } TREBIA: *Trebia*, non inde procul oritur, & paulò supra
 VII. } Placentiam in Padum influit.
 } Tidonius: *Tidone*, non procul à Bobbio existit.

De Marchionatu Finarij *Final*, & Pontremolensi ditione, quæ sibi Hispanus afferuit, pendētque ex Prorege Mediolanensi utpote viciniore, in ditione Genuensium dicemus cap. 4.

§. 2. *De ditione Ducis Sabaudie in Italiâ.*

OFFERT sese nobis egredientibus ex Ducatu Mediolanensi ditio Italica Principis inter Europæos post Franciæ Regem antiquissimi, cuius familia xxviii. Principes legitimos edidit, xvii. Comites, xii. Duces. Quæ matrimonio octies iuncta est cum Imperatoribus, quinquies cum Regibus Franciæ, decies & quater cum Principibus Regij sanguinis Franciæ, quinquies cum domo Austriacâ, semel cum Regibus Aragonum, bis cum Regibus Castellæ, & Legionis, bis cum Regibus Portugalliæ, semel cum Regibus Poloniæ, Angliæ, Scotiæ, Cypri, Bohemiæ, ter cum Regibus Siciliæ atque Hierosolymorum.

SECT. I. *Historica huius Regionis.*NUM. I. *Nomen.*

REPERIMVS primùm *Marchiam Italiae* dictam esse, cuius & Principes dicti sunt *Marchiones*, quorum initium quidam ad *Carolum Magnum* referunt: quare etiam in praesentiâ *Dux Sabaudiae* hunc suis titulis adscribit, *Marchio Italiae*.

Dicitur etiam aliquando vno nomine totus hic tractus (si *Comitatum Nicææ* excipias, inquit *Boterus*) *Pedemontium*, quia ad radicem, seu pedem *Alpium* extenditur; complectitur tamen plerasque alias regiones, quarum tibi *synopsin* offero, etiam sequentibus profuturam.

PEDE-	PRINCIPALIS	PEDEMONTIVM: <i>Turin.</i>
MON-		
TIVM	PEDEMONTII	MARCH. EPOREDIÆ: <i>Yurée.</i>
	cum insertis.	DOMI. VERCELLENSE: <i>Vercèil.</i>
L A-	MARCH. SALVTIARVM: <i>Saluffes.</i>	COM. ASTENSIS
TIVS		
	cum insertis	Colles Ligurum: <i>les Langhes.</i>
SVMP-		March. Ceua: <i>Ceua.</i>
TVM.	MONSFERRATVS SABAVDICVS: <i>Trino.</i>	
COMITA-	VICARIATVS NICÆÆ: <i>Nice en Prouence.</i>	VICARIATVS BARCELLONÆ: <i>Barcilonette.</i>
TVS	VICARIATVS BARCELLONÆ: <i>Barcilonette.</i>	
NICÆÆ,	VICARIATVS SOSPELLANVS: <i>Sospello.</i>	
cui inferitur	VICARIATVS PVERINVS: <i>Poggiet.</i>	
Com. Tenda	VALLIS S. STEPHANI: <i>San-Steffano.</i>	

NUM. 2. *Quantitas huius ditionis.*

TOTA hæc Regio, hoc est *Pedemontium* latè sumptum vnâ cum *Nicææ Comitatu*, inter *Alpes*, *Ducatum Mediolanensem*, & *oram Genuensem* iacet.

Longitudo eius desumpta à *Monte Cenisio le Mont Cenis*, ad confluencias ferè *Sessia Fl.* Gradum vnum complectitur cum quadrante

drante maioris circuli hoc est 67. millia passuum cum quingentis passibus, nostrates leucas 33. cum $\frac{1}{4}$, Germanicas sexdecim cum dimidiâ, & 500. passibus.

Latitudo autem porrigitur à Nicæâ *Nice en Pronence*, ad Minorem S. Bernardum, *le petit S. Bernard*, continetque duos gradus cum dimidio, hoc est 150. millia passuum, leucas Francicas 75. Germanicas 37. cum dimidiâ.

De eius *Ambitu* statui non potest, quia ab aliis regionibus vicinis crebris angulis denormatur, easque deformat.

N V M. 3. *Qualitas huius Regionis.*

PEDEMONTIVM reliquas regiones Italiae fertilitate dicitur superare. Abundat autem frumento, vino, fructibus, carnibus domesticorum animalium & ferarum, caseo, castaneis, cannabi, lino, metallis. Fertilitatis eius summæ maximum argumentum quod cum in eo Galli & Hispani 23. annis magnis utrimque furoribus bellum gessissent, nullus unquam exercitus laboravit ciborum inopiâ, numquam indigenæ caritatem annonæ sint experti.

COMITATUS NICÆÆ, licet solum habeat asperum, ita tamen cultus est, ut nullâ re indigeat. Nicææ tamen circumpositus ager ob asperitatem montium frumento caret. Tota Regio naturâ munitior, tum quia ubique calles angusti, tum quia præsidia plurima tumulis, & collibus affixa sunt. Hic quoque palmæ feliciter crescunt, & dactylos plurimos darent si accederet cultura, hæc autem deficit, quia ex Barbariâ vili pretio accersuntur.

IN GENERE hæc vulgò laudantur in Regionibus illis Subalpinis.

Sericum conficitur potissimum Carignani, & Raconisij, ob pulcherrimas illic, & creberrimas Moros.

Semina ad tingendas lanæ dat ager Cherientis, *Quiers*.

Piper acutissimum crescit in agro Cavanensi *le Cavanez*, & meritò omni piperi Italico antepositur.

Agaricum Pedemontanum meritò reliquis antefertur.

Herbe Medicæ, & *flores exquisiti* hinc efferuntur.

Metallicæ omnis generis: nostrâ memoriâ supra centum à nobili Germano, quem Dux euocarat, detectæ sunt, auri, argenti, ferri, æris quod hic copiosum, & præstantissimum, ac denique calcanthi *de Vitriol.*

NVM. 4. *Mores Subalpinorum.*

AD merces distrahendas facti sunt huius regionis incolæ. Milites optimi, & aptissimi ad insidias collocandas: peritissimè ex equis Nobilitas pugnat. Deliciis dediti sunt ferè, propter regionis amœnitatem. In principem suum optimè affecti sunt, cui vivere, cui mori, cui bonorum iacturam pati gloriosum ducunt: ad scientias valde idonei sunt, licèt pauci eorum literis incumbant.

NVM. 5. *Quomodo Sabaudica ditio accreuerit.*

SEMENTIS huius ditionis fuere Sabaudia, & Mauriena vallis, quæ cessere Beraldo, aut eius filio cùm Arelatense & Burgundicum regna defecere. Marchionatus Segusinus ab Adelaïde vxore Amedæi primi additus est. Sub Amedæo III. Comitatus Geneuensis factus est clientelaris, ac demum per nuptias omnino adiunctus est. Ducatus Augustanus tunc temporis accesserat, siquidem concessus est hæreditarius Aymoni quarto filio Thomæ. Sub Amedæo filio Thomæ Comitis Flandriæ, & Sabaudia eius vxor Sibylla Bressiam cum agris adiacentibus attulit. Quando accesserit Pedemontium non facile statui potest: dicunt Galli fuisse de patrimonio Comitis Prouinciæ, & ablatum Ioannæ anno Christi 1363. Humbertus I l. dicitur in quibusdam titulis Marchio Italiæ, cùm paulò antè fiat mentio Othonis Marchionis Italiæ quem Adelaïs mortuo marito Amedæo primo duxit. Agnes Fociniaci *Foucigny*, hanc regionem attulit Petro auunculo Bonifacij. Quomodo Montemferratum sibi vindicat postea dicemus. Sub Amedæo VI. Fridericus Marchio Salussiarum rebellauit, sed sese turpissimè submittere coactus est. Asta, Vercellæ, Querium potentissimæ olim Republicæ bellis attritæ sese spontè submitserunt, vt hîc taceam de Marchionatu Eporediæ cuius Principes olim potentissimi fuere, & tres vltimi Principes eius Imperij speciem occupauere. De Romanensi, seu Vallensi agro *le pays de Vaux*, Philippus frater Petri cum Imperatore Rodolpho acriter dimicauit; sed demum pace inita, in Sabaudicâ ditione satis diu perseuerauit.

NVM. 6. *De iuribus quæ sibi vindicat Sabaudus in presentia.*

Primum ius sibi vindicat in REGNUM CYPRI, cuius etiam no-

men suis titulis adscribit, quia Ludouicus filius Amedæi VIII. seu Pacifici duxit Annam Lusignanam filiam Iani Regis Cypri, Hierosolymæ, & Armeniæ: Iano successit Ioannes qui reliquit Iacobum nothum factum Episcopum Nicosiæ, & Carolam quæ nupsit Ludouico Comiti Geneuensi fratri Amedæi IX. & filio Ludouici supradicti. Is Ludouicus cum Carolâ coronatus est Rex Cypri, sed expulsus est à Iacobo Notho Ioannis, ope Sultani Ægyptiaci, atque Venetorum. Is Iacobus duxit nobilem Venetam quæ ei successit, & eâ mortuâ Resp. Veneta hoc regnum occupauit. Carola ergo spoliata, primùm testamento hâc Insulam reliquit Ludouico marito suo, deinde Carolo Duci Sabaudiaë nepoti suo.

Secundum ius in Ducatum, seu Marchionatum MONTISFERRATI, quia Theodorus Marchio Montisferrati dedit filiam suam Yolandam, seu Violandam, Aymoni Duci Sabaudiaë, eâ lege ut mares nati ex filiâ, anteponebantur fæminis de se prognatis, cum ergo mares Palæologi defecerint credit Sabaudus ad se ditionem illam deuolutam esse. 2º. quia Dux quidam Montisferrati adiutus à Duce Sabaudiaë contra Ducem Mediolanensem, ei submittere sese sponte. 3º. denique quia propter dotem Blanchæ quæ nupsit Carolo I. Duci Sabaudiaë, quæ cum non fuerit persoluta, neque eius fructus, vix magna pars Montisferrati nomina hæc dissoluere possit: quid autem eâ de re iudicari Imp. Carolus V. dicemus in Monteferrato. Anno 1631. Victor Amedæus, pace inita Cherasci, non leuem Montisferrati partem obtinuit.

Tertium ius in BELGIUM *les Pays-Bas*: quia Belgium datum est à Philippo II. Isabellæ Austriacæ, at illa soror erat germana Catharinæ Michaëlis, ex quâ natus Victor Amedæus, Philippus autem I V. repræsentat Philippum tertium qui tantum ex patre frater erat Isabellæ: vide hanc quæstionem pluribus ventilatam tomo 20. Mercurij Franciæ. Ut hîc omittam quæstionem hîc quoque excussam de multis bonis mobilibus, & immobilibus quæ sibi acquisierat Isabella, in quorum partem minimum Sabaudus hæres venire debebat. Nam quod ad Belgium attinet eâ conditione tantum datum erat, ut deficiente prole ad Hispanicam ditionem rediret.

Quartum ius in REGNUM LUSITANICVM ob Beatricem filiam Emanuëlis Lusitaniaë Regis quam duxerat Carolus III. Dux Sabaudiaë, ex quâ suscepti Duces Sabaudiaë.

Quintum ius in ACHAÏAM: nam Philippus Sabaudus Thomæ 3. filius Iambem filiam Principis Achaïæ duxit, ex quâ suscepit Iambum filium Achaïæ Principem: & ab hoc inchoata est familia Principum Pedemontij, & Achaïæ, quæ vix 100. duravit annos, sicque eorum ditio ad Ducem Sabaudia deuoluta est.

De *Ciuitate Geneuensi, Vallensi agro, seu Romanensi*, nemo est qui dubitet in hæc iuris habere aliquid Sabaudum, cum hic à Bernatibus ei sit ereptus sub Carolo III. quando etiam Geneuenses ciuitatâ verâ religione legitimum quoque Principem eiecere.

N V M. 7. *Quid sibi iuris vindicet in has regiones Rex Francia.*

FRANCI putant Sabaudum iniustè possidere quinque eius ditionis partes.

Primo, NICÆAM, & VILLAM-FRANCAM quondam Appendices Comitatus Prouinciæ. Datæ enim sunt à Ioannâ Ludouico.

Secundo, PEDEMONTIVM quod volunt esse patrimonium Comitatus Prouinciæ, & primò ablatum Ioannæ anno Christi 1363.

Tertiò, PARTEM COMITATVS ASTENSIS, quam contendunt esse familiæ Aurelianensis, & in dotem cessisse Valentinae filia Galeatij.

Quarto, MARCHIONATVM SALVSSIARVM, quem volunt fuisse partem Delphinatus, sed Bressiâ hunc agrum pensauit.

Quintò, MAGNAM PARTEM SABAVDIÆ, quam aiunt debitam fuisse Ludouicæ matri Francisci I. videlicet illam negant excludi potuisse ab iis bonis quæ fæminis debentur.

N V M. 8. *De Principibus huius ditionis.*

TRAXERE originem Principes isti ex Amedæo Saxone nobili, cuius filius fuit Humbertus, ex quo natus Hugo Marchio Italiae, ex Hugone Beraldus qui Burgundici & Arelatensis Regis exercitibus præfuit. Hoc regno dissipato, & in varios Dominos distracto Sabaudia & Vallis Mauriena, Imperatore assentiète, huic familiæ additæ sunt, quasi fermentum maioris ditionis, vt suprâ ostendimus; cui præfuere 17. Comites, quorum nouem etiam Chablafij & Augustæ Duces fuerunt. Deinceps Duces dicti sunt; horum primus Amedæus octauus cognomento Pacificus, seu Salomon, quem Sigismundus Imp. Cameriaci creauit Ducem. Is mortuâ vxore Ripalliam cum sex equitibus S. Mauritij quos crearat, se-

NVM. 9. *Politia huius ditionis.*

Hic Status planè Monarchicus est, vt & Principi titulus Altitudinis Regiæ conceditur : certè Curiâ eius magnum Regem sapit, seu eius Prætorianos milites, seu mensam, seu capellam spectaueris. Filius eius primogenitus Princeps Pedemontij nominatur. Eligit sibi Consilium, Cancellarium, & ex 3. ordinibus Ecclesiasticis, Nobilitate, & Magistratibus prudētes viros, ex quorum consilio ditiones suas administrat. Triplici Curiâ suis ius dicit, Cæmariacensi, Turinensi, & Nicæensi. Olim exercitibus vnus præerat Marefcallus, sed eam dignitatem prudenter extinxit Emanuel Philibertus, & in varios Præfectos diuisit, vnus peditibus omnibus præest, tres equitum Magistri Sabaudorum, Pedemontanorum, & exterorum : duo apparatus bellici Præfecti, *Maitres de l'Artillerie* Sabaudus, & Pedemontanus.

ANNVI REDITVS sunt ferè sex millionum argenti, vel duorum auri, vt vulgò loquuntur. Quamquam Duces hi dicant subditorum suorum benevolentiam sibi pro ingenti gazâ esse. Certè Carolus Emanuel ex vno Pedemontio paucis annis duodecim milliones auri abstulit.

Pacis tempore alit ferè militum quatuor millia. Si res exigeret triginta peditum expeditissimorum millia, equitum tria millia scribere posset.

Quatuor triremes ferè semper paratas habet in portu Villæ-Francæ, quibus equites S. Mauritij, & S. Lazari imponit; his equitibus Dux ipse præest. Hæ triremes Melitenfibus iunctæ non parum negotij barbaris facessunt. Si tamen res postularet plures armaret, plures instrueret.

NVM. 10. *De Masseranensi, & Bogliensi Dynastis, & aliis minoribus in hanc ditionem inseriis.*

MASSERANENSIS PRINCEPS *Prince de Masserano*, qui à Pontifice pendere dicitur, ditionem suam insertam habet in Agrum Vercellensem, & cum Ducatu Mediolanensi minimâ sui parte connectitur: Regio eius aspera, & syluis obducta, sed metallis diues, & annuus eius reditus centum librarum millia dicitur superare:

aliquot locis potitur quibus præcellit Crepacorium *Creuecœur*.

BOGLIENSIS DYNASTA, à quibusdam Bobiensis, anno 1617. erat Hannibal Grimaldus Comes, & Baro. Is bello quod gerebatur inter Sabaudum & Hispanum dederat se in clientelam Galliarum Regis, sed conuictus est anno 1616. conuenisse cum Hispano in Sabaudi perniciem; quare captus & damnatus per Senatum & Governatorem Nicæensem capite pœnas luit, Ducis fisco adiudicata preciosa & plurima suppellex, eius ditio Nicææ Comitatus addita, licet reclamaret ex Franciâ filius eius qui duxerat filiam Comitis de Tauanes, neptem D. du Mayne. Præerat hic Dynasta 22. quâ oppidis, quâ pagis, ex quibus sexdecim aureorum millia recipiebat, & stabat semper à Gallicis partibus. Audio tamen ætate nostra mortuo Victore Amedæo, rebûsque in Pedemontio turbatis, prædictum eius filium hæreditatem suam recuperasse, & eâ in præsentia potiri.

Dynasta RACONIGNIVS de *Raconis*, Italis *Raconigi*, septem quoque pagis aut oppidis præerat, & 15. millia aureorum ei pendebantur; partium quoque Gallicarum erat; quando & cûr Pedemontanæ ditioni accesserit, nescio.

Marchio EVANATOZZI è gente Spinola 12. aureorum millia annui reditus seponit, & Hispani cliens est.

SECT. I I. *Descriptio Geographica Pedemontanæ, seu Subalpinæ ditionis.*

IN duas ditiones, seu regiones præcipuas Subalpinæ regiones diuiduntur, vt præmonuimus, in Pedemontium latè sumptum, & Comitatum Nicæensem; Pedemontium in 4. iterum partes diuiditur: in Principatum Pedemontij cum infertis ei ditionibus, Marchionatum Saluffiarum, Comitatum Astensem cum infertis, & Montisferrati ditionem Sabaudicam: Comitatus verò Nicææ in 4. Vicariatus, & vnâ Vallem distinguitur, quæ omnia sequentibus numeris expedientur.

NUM. I. *Prima pars Pedemontij latè sumpti.*

PRINCIPATVS PEDEMONTANVS.

VRBES PRINCIPATVS

TAVRINVM : *Turino*, olim Augusta Taurinorum vrbs pulcherrima, & munitissima in agro feraci cum arce pulcherrimâ, in quâ puteus mirandi operis. Academiam habet inclytam, & hîc magna celebritate feruatur Sindon, seu Sudarium quo Christus mortuus inuolutus est, & hîc ostenditur magnâ cum religione. Adiunctum habet viuarium 5, aut 6, millium ambitu; Principum delicia, hîc enim ferè semper Princeps commoratur, vnde vrbs in dies pulchrior & magnificentior euadit.

Mille flores : *Mirafior*, nobile Ducis palatium duobus ab vrbe millibus tantùm distat.

Clauasium : *Chiuaso*, nobis *Chiuas*, ad Padum, non procul à Fl. Orco, oppidum non immunitum.

PINAROLIUM : *Pignerol*, ad Fl. Chisonium *le Chison*, pernobile & luculentum oppidum, iam additum ditioni Gallicæ & redemptum à Sabaudis, sicque firmatum, vt sit ab hac parte Franciæ propugnaculum, viâque sic munita, vt nihil Romanam magnificentiam & diuitias exigas.

Pragelatum : *Pra-* Vallibus dedere nomina, & nostra at-
gellasse te celebratæ sunt bellis hîc gestis at-
Petrofa : *la Peruse* que confectis.

CAVORTIUM : *Cauorte*, nobis *Cauours*, locus munitus muro lateritio, & vice arcis tumulo impositus, cum Turre Gramafanâ ei vicinâ.

Lucerna : *Luserna*, caput famosissimi Comitatus, & vallis amplissimæ quæ supra 20. hominum millia dicitur alere.

VILLA-FRANCA : *Ville Franche*, in solo vbere sita, vbi Padus ponte iungitur; celebris, quia hîc olim captus Prosper Columna Dux exercitus Mediolanensis.

CARINIANVM : *Carignano*, nobis *Carignan*, celebre de Principis nomine, arce, ponte, & præclaris ad illum Gallorum facinoribus.

BRIQUERASCVM : *Briqueras*, in loco perferaci situm & situ difficili, ex quo Carolus Emanuel hyeme Gallos expulit,
tem-

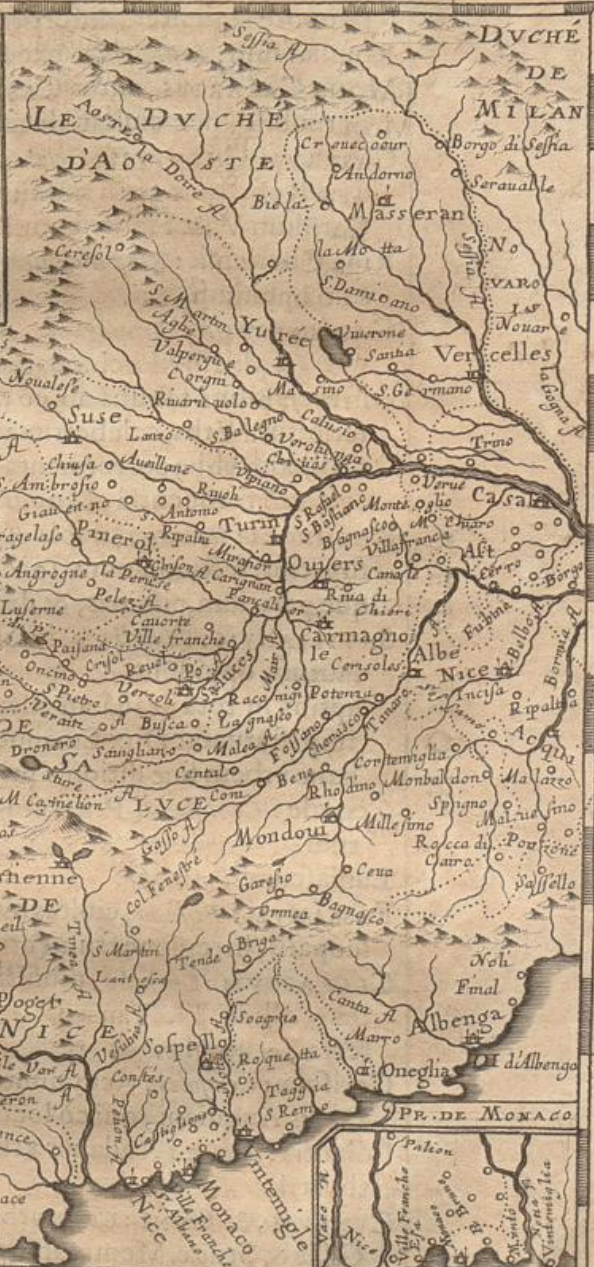
MONTFERRAT AV
DE LA LE PAV

TERRITOIRE
DE CASAL

LE
PIED
MONT
ET LE
MONTFERRAT

tempore sapienter, & fortiter vsus.

Rouiliaſcum: *Renigliaſco*, excellenti vino celebre.

MONS CALARIVS, aliter CASERIVS: *Mont-Calier*, oppidum pernobile, nec ciuitati decedens.

CASTRVM CHERIVM: *Chieri*, nobis *Quiers*, olim potentiffima Reſp. quæ 30. hominum millia armauit; bellis inter Carolum V. & Franciſcum I. malè multatum eſt.

Ripa Cherienſis: *Rina di Chieri*, Marchionatus titulo ornatum oppidum.

CARMANIOLA: *Carmagnola*, nobis *Carmagnole*, ab omnibus Geographis in Marchionatu Salutiatum collocatur, nunc in recentibus tabulis ab eo reuellitur, & Pedemontio adſcribitur. Vrbs celeberrima, Armamentarium quondam Gallicum vbi 300. tormenta bellica ſeruabant. Nunc incolarum frequentia, & opibus abundat.

P
E
D
E
M
O
N
T

RACONIGI: *Raconigi*, nobis *Raconis*, de eo oppido diximus ſuperiori ſeſtione num. 10. celebratur ob ſericum; habetque palatium, piſcinas, & deambulationes pulcherrimas.

SAVILIANVM: *Sauigliano*, inter fluuios *Malea*, & *Mair*, perlautum oppidum & opulentum, quo nullum putabat aptius in totâ Italiâ ad alendum exercitum Carolus V. Imp. ſtatueraſt Dux Emanuel Philibertus hîc habitare, & hanc urbem ſuæ ditionis primariam facere.

Centale: *Centalo*, à Præfecto Equitum Bellegardio munitum.

Laniaſcum: *Lagnaſco*.

FOSSANVM: *Foffano*, ciuitas munita ad Fl. Sturam, & Episcopalis, in regione frumenti feraciſſimâ.

CLARASCVM: *Cheraſco*, munitiffima vrbs in colle, cuius pedem alluit Fl. Tanarus *le Taner*; celebrantur eius viæ rectæ, & amplæ.

Cerifolæ: *Cerifoles*, vicus duntaxat, ſed memorabilis prælio Ducis Anguiani, qui eò loci Hiſpanorum retudit ſaſtum.

Polentia: *Polenza*, cadauer vrbs antiquæ, vbi pars Amphitheatri.

CVNEVM, & CVNI: *Coni*, vrbs munitiffima ad confluentias Geſæ & Sturæ. Memorabilis eſt obſidione quâ fruſtra tentata eſt à Franciſco I. in præſentia ditiffima eſt.

- Bena** : *Bene*, oppidum munitissimo loco situm, aëris salubritate, & incolarum fortitudine celebre.
MONS REGALIS : *Mondoui*, colli imposita ciuitas, cuius pedem alluit Fl. Ella, populosissima est omnium urbium Pedemontij post Taurinum. Heluetiorum eade celebratur. Vnum eius suburbiorum dicitur vicus, vbi S. Mariæ templum quod Dux extruxit, magnæ religionis, vbi & voluit deinceps Duces omnes humari.
PADVS : *le Pô*, de cuius origine dicitur in Marchionatu Salutarum; magnam eius agri partem rigat fluuiis, quos hic in se vtrinque recipit.
FL V- *Stura* : *la Sture*, Fossanum alluens diuersum ab illo qui cadit ad pontem Sturæ.
VII *Gessus* : *Ges*, Sturæ connectitur ad Cuneum *Coni*.
Tanarus : *le Taner*, oritur ex nexu Apennini cum Alpibus in Marchionatu Ceuæ : cadit in Padum ad Basinianū.
PE- *Bormiæ duo* : *Bormia*, suas aquas miscet paulò supra Sessanum, huncque agrum rigant : exoriunturque in Marchionatu Ceuæ, & iuncti Tanaro miscentur ad Alexandriam.
DE- *Duria* : *la Doire*.
Clarus : *Chiara*.
Malonius : *le Malon*.
MON- *Chifonius* : *le Chifon*, Pinarolium alluens.
Malea, & *Mair*, Sauilianam vtrimque stringunt.
Varæta : *Varaita*.
TII. *Pelleus* : *Pelles*, Chifonium hauriens.
Nonus : *Non*.
Sangonius : *Sangone*.

NVM. 2. *Inserta & Addita Pedemontio.*

- MAR-** **VR-** **SEGVSIVM** : *Suse*, aliter *Susa* iuxta montis Cenisij radices, varias olim experta vices à Frederico Ænobarbo incensa, & excisa. Celebratur fortitudine Gallorum nostrorum : satis est diues, & populosa ad *Duriam la Doire*.
CHIO- **BES**
NA- **SE**

		Auiliana: <i>Auigliana</i> , nobis <i>Veillane</i> , olim longâ obsidione celebris, ætate nostrâ prælio memorabilis. Arcem habet in cliuo firam.
TVS	G V S I -	
	N Æ	Glauena: <i>Giaueno</i> , ad fluuiolum <i>Sangono</i> , armorum fabrica quondam celebris ob vicinas officinas ferrarias, quæ hîc supra 30. exercentur. Hinc quoque telæ nobiles.
SE	{ VAL -	Fanum S. Ambrosij: <i>Sant - Ambrosio</i> .
	L I S.	Riuoli: <i>Riuoli</i> , in agro peramœno, celebris Burgus natalibus Caroli Emanuclis, sed longè magis quia S. Petrum Martyrem ex familiâ Dominicanâ edidit.
G V S I -		
		Nonalefa: <i>Nonalese</i> , vbi multa inuenta sunt quæ Sabaudicam historiam possunt illustrare.
NVS,	A B -	
	B A -	Fanum S. Antonij Raucini: <i>Sant Antonio</i> , nobis <i>la Commanderie de S. Antoine de Renuers</i> , Abbatia olim, vt & nunc, ditissima.
	T I Æ.	S. Michaëlis Clusensis: <i>S. Michel di la Clusa</i> , condita in loco olim Clusa: putant indigenæ ab Angelis hunc locum conditum esse.
<i>le Marquisat de Susè.</i>		Ripalta: <i>Riualta</i> , prædiues locus.
	FL V -	Duria, Italis <i>Doria</i> , nobis <i>la Doire</i> , aliter Duria minor <i>la Doirette</i> , hanc vallem peramœnam decurrens.
	V I V S.	
MAR -		EPOREDIA: <i>Turea</i> , nobis <i>Turée</i> , in libro Fisci Romani Hipporegia dicta, & ab indoctis vulgè <i>Lamporegio</i> . Situ est edito inter duos colles ad Duriam Fl. cognomento Balteam, qui hîc ponte lapideo necitur. Laudantur eius casei dicti <i>Salassi</i> .
CHIO -	V R -	
NA -		
TVS	B E S	Masinum: <i>Masino</i> , oppidum lautum.
EPO -		Fanum S. Martini: <i>S. Martino</i> , Comitatus caput, Guelphorum olim propugnaculum.
R E -	H V -	
DIEN -		Valperga: <i>Valpergue</i> , item Comitatus caput
SIS,	I V S	Gibellinorum acerima faulrix.
<i>le Mar-</i>		

<p>quisat d'Yurée, quo in- cluditur AGER CAVA- NEN- SIS, Cauane- se, le Ca- vanois.</p>	<p>MAR- CHIO- NA- TVS. FLV- VII.</p>	<p>Cornia: <i>Cornie</i>, seu <i>Corgni</i>, ad Fl. Orco. Riparolium: <i>Rinarolo</i>, ad prædictum Fl. Aglia: <i>Aglé</i>, castrum olim permunitum. Ceresolæ: <i>Ceresol</i>, pagus ad initia Orci Fl. cuius casei celebrantur; in valle Lora- gnanâ iacet. Fanum S. Benigni cognomento Fructua- riensis: <i>San-Benigne</i>, seu vt indigenæ ef- ferunt <i>San-Balegno</i>, prope Riparolium. LANCIUM: <i>Lanzo</i>, vnde valli nomen ad Fl. Clarum <i>Chiara</i>. DYRIA cognomento Balthea, seu Maior <i>la Doire Balthée</i>, aliter <i>la grande Doire</i>. Orcus: <i>Orco</i>, ex Ceresolis profluens. Malonius: <i>le Malon</i>. Clarus: <i>Chiara</i>.</p>
<p>CO- MI- TA- TVS olim, nunc DO- MI- NIVM VER-</p>	<p>VR- BES AGRI VER- CEL-</p>	<p>VERCELLÆ: <i>Vercelli</i>, nobis <i>Vercelles</i>, & <i>Verceil</i>, ad Fl. Sessitem <i>le Sessia</i>, de cuius nomine vi- de Leandrum solito more fabulantem. Hic celebratum Cœcilium contra Berengarium Archidiaconum Andegauensem à Leone IX. vrbs iam munitissima, & vallata pro- pugnaculis à Sabaudis qui eam urbem ex Ducatu Mediolanensi decerpfit, sed nostrâ ætate eam Hispanus recepit; castrum quo- que habet & arcem. Bugella: <i>Biela</i>, vrbs ampla, diues, populosa in agro feraci sita. Andornum: <i>Andorno</i>, Marchionatus caput in Agro Bugellano. Motta: <i>la Motta</i>, locus prælio memorabilis anni 1614. Viueronium: <i>Viuerone</i>, vnde lacus nomen ha- bet. Fanum S. Germani: <i>San-Germano</i>, locus olim munitissimus, subruit propugnacula, & mu- ros eius Victor Amedæus.</p>

		Fanum S. Agathæ: <i>Santia</i> , bellis Pedemontanis memorabilis.
CEL-	LEN-	Fanum S. Crescentini: <i>S. Crescentin.</i>
LEN-		Burgus Sessites: <i>Borgo di Sessia</i> , ab aliis adscriptus agro Mediolanensi.
SE,	SIS.	Seraualis: <i>Serraualle</i> .
<i>la Seigneurie de Verceil,</i>		Verruca: <i>Verna</i> , nobis <i>Vernè</i> , Hispanorum obsidione, & virtute Francorum memorabilis ætate nostrâ.
nunc	FLVII.	Sessites: Gardinam: <i>Gardina</i> . } Vno alueo in vulgò <i>Sessia</i> , } eû defluentes. <i>Sissia, Senza,</i> } & <i>Sessa</i> recipit
Hispanica ditio- nis.		
		Eluum: <i>Eluo</i> . Et aliquot alios parum celebres.

NVM. 3. *Secunda pars Pedemontij Marchionatus Salutarum; le Marquisat de Salusses.*

VR-	BES	SALVTIVM: <i>Salusses</i> , Italis <i>Saluzzo</i> , Episcopalis facta à Iulio II. vrbs perlauta, & frequens, olim familia Almeranæ. Aère gaudet temperatissimo: modica est, sed castro eximio firmata.
&		
CAS-	TRA	CARMANIOLA: <i>Carmagnole</i> , ab omnibus Geographis hîc collocatur, nunc ab hoc agro reuulsa est, & Pedemontio adscripta: de quâ ibi.
HV-		Reuelia: <i>Reuel</i> , locus permunitus.
IVS		Dronerum: <i>Dronero</i> , aliter <i>Droné</i> , castellum firmissimū ad quod Abbatia S. Constantiæ: hîc Mercatores armentis, ferroque diuites.
DI-	TIO-	Busca: <i>Busca</i> , perantiqui Marchionatus caput.
		Verculum: <i>Verzoli</i> , nobis <i>Versol</i> , corruptè <i>Vensol</i> , castellum firmissimum.

- NIS. Costiliolum: *Costigliolo*, ad Fl. Verætam.
 Fanum S. Petri: *San-Pietro*, ad eundem Fl. versus castrum Delphini oppidum Galliarum.
 Et alia loca de quibus mox in Pado.
- FLV- PADVS: *le Pô*, oritur ex Monte Vesulo, seu Veso, hodie *Monte Viso*, qui faxis & rupibus horridus piceas tantum alit, & ex eo multi fluij erumpunt. Fluit autem Pado ex duplici fonte, & post tria milliaria ad Paisanam terræ cuniculo hauritur, ac post mille passus ad Patricolum *Paricolo* resurgit, ac paulò post labitur inter duo castella Vncinum *Oncino*, & Critium *Crisol*, indeque Villam Francam, Pancalerum, Carinianum eluens Taurinum venit, ac deinceps totam Longobardiam decurrit.
- VII
- AGRI
- SA- Verætã: *Veraita*, cuius vnus alueus Salustium attingit.
- LV- Mærius: *Mair*, Buscam alluens, & Dronerum.
- TIA- Maleus: *Malea*.
- NI. Stura: *la Sture*.

NVM. 3. *Pars tertia Pedemontij Comitatus Astensis, le Comté d'Ast, cum Regionibus ei insertis.*

- VR- ASTA: *Asti*, nobis *Aste*: ad Tanarum Fl. *le Taner*, ciuitas peruetus, lauta, diues, frequens, & splendidè ædificata. Fuit quondam Resp. potentissima quæ 30. armatorum millia eduxit. Arcem habet sub nomine S. Christinæ in gratiam Ducissæ Sabaudiaë fororis Ludouici XIII.
- BES
- AGRI Villa Franca: *Ville Franche d'Aste*, munitissimum oppidum, & aliquot propugnaculis septum.
- AS- Mons Clarus: *Monte Chiari*.
- TEN- Reuiliascum: *Reuigliasco*, nobis *Rouillase*.
- SIS. Balneoli: *Bagnasco*, nobis *Bagnas d'Ast*.
- Corneliana: *Corneillan*.
- Canale: *Canal*.
- COL- Cortemilia, seu Curia Æmiliani, vt quidam volunt.
- LES *Cortemiglia*.

LIGV- Milleſimum: *Milleſimo*.
 RVM, Cefola: *Cefol*.
les Lar- Mons Baldonis: *Mont - Baldon*.
ghes. Spinum: *Spino*, aliter *Spigno*.

MAR- CEVANVM: *Cena*, nobile caſtrum ad Tanarum Fl. vn-
 CHIO- de Marchionatus hic nomen traxit, & ei adiunctum
 NA- nobile, & luculentum oppidum.
 TVS RHODVM: *Rhodino*, caſtellum Picorum Mirandulæ,
 CEVA- emptum ex Marchioniffâ Montis Ferrati à Ioan.
 NVS, Carrafa Ioannis Pici viri doctiffimi coniuge, vbi &
 post viri mortem illa conſenuit.
le Mar- Baniaſcum: *Bagnafco*, ex quo vallis nomen accepit ad
quisat de Tanarum Fl.
Cena. Gareſium: *Gareſio*, olim Monſiardinus dictum. Mar-
 chionatus etiam titulo illuſtre.
 Vlmea: *Ormea*, oppidum quod primum eluit Tanarus
 fluuius.

FLV- TANARVS: *le Taner*, exiſtit ex nexu Apennini, & Al-
 VII. pium, oriturque ex triplici riuo qui intra iactum ſagit-
 ta coeunt. Auri ramenta deſert, ex quibus ſe vidiffe
 torquem, ait Volaterranus.
 Pezus: *Pez*, ex minutâ palude effluit.
 Stura: *la Stoure*, ſeu *Sture*, Aſtam alluens.

DE PRINCIPATV ONELIÆ, & MAIRI: *Oneglia & Marro*, dice-
 mus in orâ Genuenſi, cui inferus eſt: in duas valles peramœnas
 diſcretus eſt.

NVM. 4. Pars quarta Pedementij, *Monſferratus Sabaudicus*.

VR- TRIDINVM, vel Trinum: *Trino*, nobis *Trin*, præcipua
 BES huius ditionis vrbs, ampla, munita, & diues.
 Berulum: *Balzola*, ſic dictam urbem putat Alciatus ab
 & arbore Betula, quâ hîc indigenæ vtuntur ad munien-
 da vaſa vinaria circulis.
 Liburnum: *Linorno*, oppidum inter paludes ſitum.
 LO- Mons Aureoli: *Montarnolo*.
 CA D. Mariæ Locetinæ Cœnobium: *Badia di Lucedia*, quon-
 dam

S A-
B A V-
D I-
C Æ
D I-
T I O-
N I S
in
M O N-
T E
F E R-
R A-
T O.

dam nobilissimum, à Marchionibus Mōtisferrati con-
ditum, vbi olim plurimi Monachi, nunc locus ruinis
deformatus est.
Palatiolum: *Palazzuolo*, in loco riguo.
Verolentum: *Verolongo*, in Cauanenfi tractu.
Calusa: *Caluse*.
Vulpianum: *Vulpiano*, in Pedemontium plurimum ex-
currens.
Fanum S. Damiani: *San-Damiano*, oppidum munitissi-
mum, & duplici obsidione famosum.
Fanum S. Sebastiani: *San-Basiano*.
Fanum S. Raphaëlis: *San-Raffaele*, nobis *S. Raphaël*.
ALBA: *Albi*, ad Fl. Tanarum, olim cognominata Alba
Pompeia, antiquus Episcopatus, & ciuitas ampla.

N V M. 5. De Comitatu *Niceensi*, le Comté de Nice en Prouence.

V I C A-
R I A-
T V S

N I C Æ A: *Nizza*, nobis *Nice en Prouence*, aliis *ἀπλωσ*
Nice, quia Nicæam Bithyniæ contendunt dici *Nicée*,
fortè scrupulosius; vrbs pulcherrima, & munitissima,
vt quæ Turcis simul Francisque restiterit. Arcem ha-
bet in præsentia permunitam.
VILLA FRANCA: *Ville Franche*, portus pulcherrimus,
capacissimus, & percommodus, indigenis fortissimis
plenus.
Castrum S. Albani: *Sant-Albano*, æquali vtrunque in
prædictas vrbes interuallo, phari instar portum Villæ
Francæ subeuntibus.
Esa: *Esa*, vicina ditioni Monachiensi.
Torbida: *Turbia*, patria olim Pertinacis Imp.
N I. *Contes oleo & castaneis abundans.*
C Æ Æ
le Vica-
riat de

Pelia: *Peglia*, oleo, vino, atque frumento diues.
Sangrium: *Soagrio*, vbi arx munitissima.
Briga: *Briga*, oppidum sat amplum & populosum, vnde
educuntur vinum, frumentum, mel, manna.
T E N D A: *Tenda*, nobis *Tende*, Comitatus caput, qui
cum Nicæensi connectitur, ad quod oppidum via *del*
Corno, aliter *Col de Tende*.

Fanum S. Martini: *S. Martino*, ad quod deuenitur per Fenestræ angustias, *Col delle Fenestre*, cui adiacet locus B. Virgini sacer, *Nostra Dona delle Fenestre*.

Nice.

Lantusca: *Lentofca*, ad Fl. Vesubiam.

Fanum S. Dalmatij in planitie: *San-Dalmazzo del Piano*.

VICARIATVS BARCELONÆ, *le Vicariat de Barcinonette*. BARCELLONA: *Barcinonetta*, nobis *Barcinonette*, incensa posterioribus hisce bellis, antea ditio Cardinalis Sabaudix. Hunc agrum quidam Pedemontio tribuunt.

Ioserium: *Ioster*.

Falconium: *Faucon*.

Reuellium: *Reuel*.

Miolanum: *Miolans*, arx non immunita.

VICARIATVS SOSPPELLA-NVS, *le Vicariat de Sospello*. SOSPPELLVM: *Sospello*, bellum oppidum, & eleganter structum in limite Genuensi, cum fonte aquæ limpidissimæ quæ ex vicinis montibus educitur.

Rupellula: *Rochetta*, in agrum Genuensem excurrens.

Castilio: *Castiglione*, paulò infra Sospellum.

Fanum S. Agnetis: *S. Agnes*, inter montes.

VICARIATVS PVERINVS, *le Vicariat du Poggiet, seu du Pogget*. PVERINVM: *Poggiato*, nobis *le Poggiet*, in limite Francico ad fluuium Varum, oppidum munitum in primis, & præsidio firmissimo validum.

BOVILIVM, quibusdam Bobium, aliter Boglia: *Boglio*, nobis *Beinul*, Comitatus prædiues de quo in historiis diximus, ex eo aliquot oppida pendent, & huic ditioni tantùm inferitur.

VALLIS SANCTI STEPHANI, *le Val Saint Estienne*. FANVM S. STEPHANI: *San-Steffano*, in capite Fl. Tineæ, qui ex 3 lacubus existit, oppidum luculentum quod huic valli nomen dedit, quæ per se regitur, neque pendet ab aliis Vicariatibus.

Fanum S. Dalmatij Syluestris: *S. Dalmas le Sauvage*, in collibus asperrimis situm oppidum.

MONS CEMENVS: *Monte Camelione*, vbi rudera, & cadauer magnæ vrbs ostenduntur: vulgò *Camelion*, seu *Cemella*.

Fanum S. Saluatoris: *S. Salvador*.

FLVVII VARVS: *il Varo*, nobis *le Var*, Prouinciæ nunc & Italiae aliquâ ex parte, sed exiguâ limes.
 COMI. Recipit } Esteronem: *Esteron*.
 Fluios } Tineam: *Tinea*, de quo supra.
 TATVS sequentes } Vesuuiam: *Vesubia*.
 Palius: *Palion*, ad Nicæam cadens.
 NICÆ- Liuentia: *Liuenza*, qui ex monte ortus, vbi vallem ad
 Brigam rigauit, deficit & disparet haustus cuniculo.
 ENSIS. Rottus: *Rotta*, Saogrium alluens, qui & Biberam forbet *Bibera*.

§. 3. De ditionibus Familiae Mantuanae.

SECT. I. Historica huius Familiae.

QUÆCVMQVE de hâc familiâ tractari solent in re Geographicâ ad tria capita reuocari possunt, *Ducatum Mantuanum*, *Ducatum Monferratensem*, & *ditiones Principum Gonzagarum*, seu *Mantuanorum*.

NVM. I. De Duce Mantue, & Agro Mantuano.

ORIGO huius Ducatus, qui antea Marchionatus erat cadit in annum Christi 1318. quando vrbs Mantua variis iactata casibus summâ populi voluntate Ludouicum Gonzagam accepit dominum, eiectis Bonacolsinis Tyrannis ope maximè Canis Scaligeri Principis Veronensis. Ipse eiusque successores *Capitanei Mantuæ* tantùm dicti sunt vsque ad Ioannem Franciscum, quem Sigismundus Imperator anno 1432. Marchionem Mantuæ dixit. Is obiit anno 1444. & inter quatuor filios principatum suum diuisit, de quo mox in quantitate huius ditionis. Marchionum porro nomen hæsit in hac familiâ vsque ad annum 1530. quo Carolus V. Imp. Fridericum Gonzagam Mantuæ Ducem creauit.

PRINCIPES MANTVANI. Superuacaneum puto hîc texere seriem Principum Mantuanorum ante Fridericum primum, quoniam illa ad rem nostram minùs pertinere videtur. Hanc tibi per synopsin proponimus, quam vt puto non negliges, à Friderico I. Duce ductam.

			FRANCISCVS } obiit ille sine liberis, quidam tamen Dux II. } ei tribuunt Fridericum.
FRIDE- RICVS GON- ZAGA Primus DUX Mantuae, Cui ex Margari- ta Boni- facij Se- cundi Montis- ferraten- sis sorore nati sunt	GVI- LIEL- MVS Dux III. ex Leonora Imp. Ferdinandi filia LV- DO- VICVS, cui ex Henrieta Niuernensi geniti sunt	VIN- GEN- TIVS DUX IV. obiit 1512. CAROLVS Niuernensis & Rhetelensis Dux VIII. cui ex Catharina Lotharinga nati sunt CATHARINA Vxor Henrici Aurelianensis Ducis Longauillae. HENRIETA Vxor Ducis Meduani.	FRANCISCVS Dux V. qui ex filia Ducis Sabaudiae genuit <i>Mariam</i> quae nupsit Carolo Niuernensi. FERDINANDVS Dux VI. primùm Cardinalis: obiit sine liberis. VINCENTIVS Dux VII. olim E- ques Melitensis: obiit ante eum filius Franciscus, qui duxerat Margaritam Sabaudam; itaque eo mortuo recurrendum fuit ad Carolus Niuernensem filium Ludouici filij Friderici Gongagae Primi Ducis. FRANCISCVS Dux Rhetelij, qui ante patrem obiit. CAROLVS II. Dux } CAROLVS Mantuae IX. du- } III. Dux X. xit Mariam filiam } iam ab anno Francisci Ducis } 1637. rerum V. } potitur. FERDINANDVS Dux Meduanus. MARIA Regina Poloniae. ANNA quae Palatino nupsit. BENEDICTA Abbatissa.

QUANTITAS. Ditio olim Gonzagarum extensior fuit quam in praesentia nobis exhibetur, ut colligitur ex testamento Ioannis Francisci primi huius tractus Marchionis, quod videre potes in libello de Italiae Principibus.

Nunc verò maxima eius *longitudo* extenditur ab oppido Ostiano *Vstiano* in limite Cremonensi, & Brixiano, ad Fichariolum *Ficaruolo* in limite Ferrariensi, quae extensio dat gradum vnicum

cum 15. minutis, ac proinde 75. mil. pas. leucas Franc. 37. $\frac{1}{2}$, Germanicas 18. cum $\frac{1}{4}$. *Latitudo* verò à Castilione Stiueræo *Castiglione de la Stiueræ*, in limite Brixiano, ad Nouellariam, cuius status ad hanc familiam pertinet, in limite Rhegiano, 36. minutorum extensione, hoc est 36. Mil. Pass. leucarum nostratium 18. Germanicarum 9.

QUALITAS. Regio hæc vniuersa frumento abundat, & tantâ copiâ, vt vicinas ditiones nullo negotio alere queat. Vinum hîc minùs generosum est, & ferè austerum. Abundat hæc quoque ditio armento & pecore, quia pascuis læta. Linum etiam hîc plurimum, & copiosum prouenit. Laudantur pariter panni Mantuani qui magni fiunt Venetiis, item & Tapetes ex lanâ & serico totâ Europâ celebrati. Quanta reperiatur hîc piscium copia, id vnum arguit, quod ex piscatoribus lacus Mantuani 9. librarum millia Princeps colligit, eâ conditione, vt quantum voluerit in mensam suam referuet assibus duobus persolutis in singulas libras.

MORES. Equites peritissimi sunt Mantuani, & ad domandos equos à naturâ facti videntur esse. Creduntur vulgò ingenij hebetioris ob cæli grauitatem & crassitiem, certè ad literas minùs idonei iudicantur quàm ad res gerendas, & familiam rectè disponendam.

POLITIA. Hic Princeps à nemine pendet nisi ab Imperatore, cuius se vicarium perpetuum in Italiâ nuncupat, quia anno 1624. ab Imperatore factus est eius Vicarius per Italiam, quo officio hætenus Dux Sabaudix functus erat. Aula eius inter Principes Italoeminet. Seruatur à 50. peditibus Prætorianis, & Equitum Itolorum alâ. Dux caput est ordinis Sanguinis Christi, quem instituit Vincentius Dux VII. anno 1608. Educere potest ex agro Mantuano 800. equites, peditum 12. millia. Eius Consilium ex 7. Doctoribus constat: hi lites omnes & controuersias dirimunt, & ad eos à præfectis prouocatur, vulgò *Podestas*. Mantuæ rei Cibarix Præfectus *Prouidador* magnæ est auctoritatis. Reditus eius Ducatus ante aliquot annos erat ducenties & quinquagies mille libræ; nunc dicitur in præsentia imminutus. De reitu Montisferati, & militiâ dicemus numero 3.

NVM. 2. De Minoribus Principibus Mantuanis, seu Familie
Gonzagarum.

DUX GVASTALLÆ annui reditus habet in agro Mantuano 20. librarum millia, & vnicam urbem ad hoc vsque tempus habuerat Guastallam cum aliquot castris. Sed quoniam de iure Ducatus Mantuani disputabat, accepit à Carolo Niuernensi Oçtauo Duce tria oppida *Luzzara*, *Suzzara*, & *Reggiuolo*, quæ eius ditionem eximiè auxerunt. Est quoque Princeps ARIANI, & Dux MOLETTÆ in regno Neapolitano, & inde sibi conficit centum librarum millia.

DUX SABVLONETI *Sabionette*, urbem habet vnicam cum aliquot pagis. Iam possidetur à Caraffis nuptiarum iure, sed redimi potest à Duce Mantuano, aut Comite de *Bossolo* 800. aureis Mantuanis, aut nostratibus 400. Anni reditus habet 70. librarum millia, & totidem ex agro Neapolitano colligit, vbi Princeps est STILIANI *Stigliano*. Iam hæc ditio Nobilem Hispanum dominum agnoscit *D. Ramiro Nūnes de Gusman* Ducem quoque in Hispaniâ *Medinæ Turritæ*, de *Medina de las Torres*.

COMES NOVELLARIÆ *Nuvellara*, seu *Nouellara*, stringitur ditionibus *Rhegij*, & *Corregij*: eius regio populosa est, & diues: atque annui reditus 60. millia librarum habet.

PRINCEPS BOSSOLANVS, *Prince de Bossolo*, simul est Comes S. MARTINI, & Dominus *Riparolæ Furiensis* *Rivarolo di Fuori*, cum aliis quinque Burgis aut Pagis: 60. quoque librarum millia annui reditus percipit.

MARCHIO CASTILIONEVS, seu Castilionis Stiuerorum. *Castillon della Stiuère*, & Dominus Castelli *Ziphraei*, *Castel Ginfre*, quod oppidum ante aliquot annos ipse permuniit: in limite Brixianorum potitur, & 60. quoque librarum millia recipit annui fructus.

DOMINVS SOLFARINI, *Seigneur de Solfarin*, superiori conterminus est, & vnica tantùm vrbe potitur cum 30. librarum millibus.

Hi omnes summo iure vtuntur, & à nemine pendent nisi ab Imperatore, atque vt loquitur Notitia Principum Italiæ, potius in partes Hispanas, quàm Francicas inclinant.

NUM. 3. De Monteferrato, ditione Ducis Mantuani.

NOMEN, cur hoc inditum fuerit huic regioni, neque tradidit Merula, nec Blondus, nec Volaterranus, inquit Leander, qui sic dictum putat quasi *montem feracem*, ob miram fertilitatem: nam quod addit de ferro indignum est quod hîc inferatur, aded insipidum est & insulsum. Marchionatus fuit ad annum vsque 1575. quando Maximilianus Imp. Guilielmum III. Mantuæ Ducem, primum etiam Ducem Montisferrati dixit.

QUANTITAS agrè admodum statui potest propter eius partes in alias ditiones sese insinuantes, à quibus vicissim sæpè laceratur, atque aperitur: si tamen pingui Minerua loqui licet, *longitudo* eius desumitur à ruinis Polentiæ prope Clarascum *Cheras*, ad Gaium *Gauio*, agri Genuensis, quod spatium complectitur 25. minuta vnus gradus maioris circuli, ac proinde 25. mil. pass. 12. leucas nostrates cum $\frac{1}{4}$, Germanicas sex cum $\frac{1}{4}$.

Latitudo consideratur à *Calizzano*, oppido in Apennini radicibus ad *Carponeto* vicum in Vercelleni limite 70. mil. passuum, 35. leucarum Francicarum, 17. & $\frac{1}{4}$ Germanicarum.

QUALITAS. Non vtar aliis quàm Merulæ verbis, quæ citantur ab omnibus Geographis. Monsferratus mons est perpetuis expansus iugis, totus amœnus & fructifer, omniumque rerum ad vitam vtilium fertilis, & colonis admodum frequens, &c. Nihil hîc incultum propter soli bonitatem, & opportunitatem, &c. quanto magis ab amnibus Pado & Tanaro recedunt, tantò maiores amœnioresque campi, &c. ita *Merula*. Quibus addes ex recentioribus. Hîc tanta frumenti copia nascitur, vt & indigenis & magnis exercitibus alendis sufficiat. Oriza hîc quoque feliciter prouenit. Vinum huius tractus cæteris Longobardicis antefertur. Neque hîc Balnea desunt multis morbis salutaria, inter quæ Aquensia cæteris præstant, & magnâ hominum frequentiam celebrantur Maio, atque Septembri mensibus. De iis agemus in Admirandis.

MORES. Huius regionis incolæ ingeniosi sunt, & solertes, bellicosissimi, & Principi suo addictissimi, quem amorem præ se tulerunt potissimum extremis hisce bellis. In negotiationibus ex-

cellunt; ac conuiujs & comotationibus dediti sunt, quò eos regionis vbertas impellit.

ORIGO huius Principatus vulgò refertur ad Aleramum, seu Valramum filium Vitechindi Ducis Saxonix, qui eò adduxit Adelaïdem *Alis*, filiam Othonis Primi, à quo postea regionem hanc obtinuit cum Præfecturâ, & Vicariatu Imperij in Italiâ. Ab eius successoribus Marchionatus hic deuolutus est in Theodorum Palæologum, Ioanne filio Guilielmi cognomento Magni, sine liberis mortuo anno 1305. Is enim Theodorum filium Andronici Palæologi Imperatoris, & sororis suæ Yolandæ instituit hæredem. Tum Marchionatus Montisferrati iacebat inter Alexandriam, & agrum Astensem: sed etiam ei se dedidere Casalenses S. Eua-sij cum se ab Imperio proscriptos viderent, propterea quòd cum Ticino, Albâ, Vercellis contra Imperatorem Henricum conspirassent. Ex Theodoro Guilielmus X. ortus erat. Is Casalium mœnibus sepsit, & ei obtinuit Episcopum à Sixto quarto anno 1474. Hæsit autem Marchionatus in familiâ Palæologorum, vsque ad annum 1535. quando mortuis omnibus masculis ex hac stirpe orta lis est de successione inter Ducem Sabaudix, Marchionem Salutarum, & Fridericum Gonzagam Mantuanum Ducem, de quorum iure ex stemmate Principum Montisferrati iudicabis: A Carolo V. Imperatore lis adiudicata est Friderico, & Casalenses qui tum volebant recuperare libertatem ei subiuncti sunt. Idem quoque tentauerunt Casalenses sub Francisco Guilielmi successore, sed spe suâ deiecti sunt apud Maximilianum Imperatorem, & auctores huius consilij solum vertere coacti sunt, quorum iterum consilia & conatus irriti cecidere: tumque Flaminius Palæologus spurius perpetuo carceri addictus est in Gotto oppido agri Mantuani. Atque exinde perduravit in familiâ Gonzagarum hic Marchionatus, nequicquam reclamante Sabaudis, & bello, atque scriptis ius suum persequente. Fœderibus quibusdam Ratisponensi scilicet & Clarascensi aliquid extorsit Sabaudus, sed iis nondum eius fames extincta est. Quanta autem bella ex iis cõtro-uerijs enata sunt inter Francos & Hispanos nostri loquuntur Annales, atque Mercurij. Nunc verò Casalium seruatür à Francis, vt & Monsferratus, cui frustra Hispanus insidiatur, vnde tam saepe, quàm ignominiosè repulsus est.

PRIN-

Centum bellica tormenta Casalij habebat, & arma ad instruendum non leuem exercitum. Inde ante bella sibi 300. librarum milia annui redditus conficiebat, ac proinde ditissimus erat: nunc quid accipiat nobis est incompertum, aliis summam augmentibus supra modum, aliis imminuentibus. Hoc certè statui potest, si regiones omnes huius Principis connecterentur, paucos in Italiâ Principes ei futuros pares, sed interiacet Ducatus Mediolanensis, & ab Hispanis meritò sibi timere debet.

SECT. II. *Geographica descriptio ditionis Mantuanæ*

NVM. I. *Ducatus Mantuanus, òe Mantoianæ*

- MANTVA:** *Mantouia*, nobis *Mantouie*, in lacu Mantuano, quem Mincius Fl. efficit hîc stagnans, 20. millium passuum ambitu; vrbs magna, diues & populosa, ad quam per pontes vel aggeres tantùm datur accessus, ideòque munitissima est. Hîc Ducis palatium tam amplum, tam magnificum, vt 5. Reges hospitio possit excipere Duce ipso non excluso, nam 550. cubicula numerantur, omnia pretiosis stragulis, & aulæis vestita, & pleraque tribus ornamentis quæ subinde mutari possunt. Tres quasi vrbes in lacu ipso Mantuam sepiunt *il Thè*, palatium magnificum, *Borgo di Santo Georgio*, & *Porto Forteze*.
- V R-**
- BES**
- feu
- O P-**
- PIDA**
- &**
- V I L-**
- L Æ**
- BVRGVS FORTIS:** *Borgo Forte*, à Mantuanis oppidum
- Villa Marmioli:** *Marmiruolo*, magnificentissima prorsus à Friderico I. condita magno artificio, sed maiore sumptu. Aquarum hîc mirabilis lusus: vno verbo palatium ad Regem & Imperatorem simul excipiendum factum.
- Petola vicus:** *Pietola*, aliter *Pitalo*, ad oram lacus Mantuani cum Mincium effundit, olim pagus Andes Virgilij incunabilis clarus. Adiacet ei Virgiliana domus Duci perutilis, & ad vtilitatem potiùs quàm ad voluptatem culta.
- Formicofia:** *Formigofa* ad quam Mincius exit ex lacu Mantuano.

conditum anno 1111. vbi Fossa terminatur deducta ex lacu Mantuano in Padum. In alterâ Padi ripâ erat quoque burgus, ex quo catenâ ferreâ Padus clauderetur.

CASTELLVM GVBERNIVM: *Gouernolo*, ad Mincium Fl. ad quod S. Leo Attilæ dicitur occurriffe: locus admodum celebris, quia hîc Cataracta: vulgò *la Chiusa di Gouernolo*, cuius ope circumposita regio potest inundari.

D V-

Sacceta: *Sacchetta*, oppidum nobilis familiæ Caprianorum, non procul ab ostio Mincij in Padum, vbi tanta clades ruptis Padi aggeribus an. 1531. contingit.

Serauallis arx: *Seraualle*, ad Padum munitus locus à Mantuanis 1320.

C I S

HOSTILIA & HOSTIA: *Ostiglia*, perlautum, frequens, & opulentum oppidum. Instauratum est à Veronenfibus 1050.

Agger S. Michaëlis: *le Bastion S. Michel*, locus munitus ad Fl. Tartarum.

Duo Castella: *li duo Castelli*, ad Fossam di *Pozzola*.

Castillio Mantuanus: *Castiglione Mantuano*, ad prædictam Fossam.

MAN-

GOITVM: *Goito*, vrbecula egregiè munita ad Mincium, cum Palatio pulcherrimo Ducis, vbi picturæ exquisitissimæ.

Volta: *Volta*.

Capriana: *Capriana*. } In limite Veronenfi duo sita oppida, non immunita.

Medole, seu Medolæ: *Medoli*, lautum oppidum & locuples.

Ceresaria: *Ceresole*.

TVA-

RODONDISCVM: *Rodolfo*, mercimoniis frequens oppidum, & celebre ob pannorum textrinas.

MARCHERIA: *Marcavia*, non inhonestum oppidum ad Tartari in Ollium confluentias.

CANETVM: *Caneto*, seu *Canetto*, penè ad Nauilij in Padum confluentias.

OSTIANVM: *Vstiano*, in limite Bressiano & Cremonenfi ad Melæ Fl. in Padum ostium.

Turris Oglj: *Torre d'Oglio*, ad Oglium paulò antequam Pado misceatur.

VITELLIANA: *Viadana*, perlautum, frequens, & opulentum oppidum: quod credunt indigenæ dictum à Vitellio hîc consistente dum nuncium de morte Othonis opperitur.

N I.

Fanum S. Benedicti cognomento Podolironi: *San-Benedetto*, à Bonifacio Mathildis patre conditum, locus est pernobilis, splendidus & amplus, olimque centum monachos minimùm alebat.

Gonzaga vicus: *Gonzaga*, vnde Principes omnes huius ditionis traxere nomen, vbi villa magnifica, & sumptuosissima.

DITIO
DVCIS
GVAR-
DIS-
TALLÆ

Duché de Guastalla.

GVARDISTALLVM: *Guastalla*, vrbs lauta & diues, binis Cōciliis nobilis sub Urbano II. & Paschasio II. vnde intelligitur quàm olim ampla fuerit & magnifica. Diu fuit in familiâ Taurellorum.

Dosiolum: *Dosolo*, castrum, malè à Leandro admouetur ostio Ollij in Padum.

Luzaria: *Luzara*

Suzaria: *Suzara*

Regiolum: *Regiuuolo*

Tria hæc loca Dux obtinuit à Carolo Niuernēsi, ne in eius possessionem incurreret.

DITIO
DVCIS
SABV-
LONE-
TI

Duché de Sabionette.

SABVLONETA: *Sabionetta*, seu *Sabioneda*, nobis *Sabionette*, clara origine Comitum Perficorum Cremonensium, & maximè Vitalliani viri fortissimi. Arcem habet munitam cum magno semper præsidio, quia hinc ferè Princeps abest, & in regno Neapolitano residebat ante aliquot annos in Principatu Stigliano. Nunc ad Hispanum dynastam per nuptias deuoluta est vnà cum ditione.

DITIO
PRIN-
CIPIS
BOZO-
LANI

la Princi-

BOZOLVM: *Bosolo*, oppidum nobile cum arce satis munita. Celebrem illam urbem reddidit Fridericus Gonzaga cognomento Bosolinus.

Fanum S. Martini cognomento in Argino: *San-Martino dell' Argino*, vbi castrum satis luculentum: caput Comitatus est.

pauté de
Bozolo.

Ripariolum Fuorinum: *Rimaruolo di Fuori*, burgus
peramœnus & diues.

DITIONIS
MARCHIO-
NIS CASTI-
LIONÆI,

le Marquisat de
Chastillon de la
Stiuère.

CASTILIO STIVERORVM: *Castiglione della Sti-
uère*, vrbs permunita cum arce non temnen-
dâ. Hinc oriundus Ludouicus Gonzaga, qui
ditionem hanc Christi opprobriis, & pau-
pertati anteposuit.

Castellum Ziphrazum: *Castro Giufrè*, cuius do-
minus Ludouicus ille Gonzaga vir eruditus,
& magnus Imperator. Iam locus permunitus
est, Hispano maximè suadente.

DOMINIVM
SVLPVRINVM

la Seigneurie de Solfori-
no.

SVLPVRINVM: *Solforino*, in limite Ve-
neto, cuiusque agri Castilionæis inferti
sunt: exigua est vrbs, & territorij satis
angusti.

DITIO CO-
MITIS NO-
VELLARIÆ

le Comté de No-
uellara.

NOVILLARIA: *Nouellara*, vrbs angusta, sed
permunita, cuius ager in Rhegiensem a-
grum incurrit.

Bergatium: *Bergazzo*, burgus sat diues.

Victoria: *Vittoria*, vicus quoque non illepidus.

FLV-
VII

AGRI

MAN-
TVA-
NI.

PADVS: *le Pô*, qui olim catenâ ferreâ iungebatur ad
Burgum fortem.

MINCIVS: *Menzo*, Mantuanum stagnum efficiens, de
quo in Historicis. Idem eluuiem his agris inferre po-
test per cataractam Gubernij.

Molinellus Fl. *Molinella*.

Tartarus Fl. *Tartaro*, in limite Veneto.

Tartarus alter, *Tartaro* ad Mercariam iunctus Ollio:

Clusius Fl. *Chiuse*.

Vt hic fossas plurimas fileam, & incilia ab indigenis ef-
fossa, & protracta vt agri rigarentur.

N V M. 2. *Descriptio Montisferrati Ditionis Mantuanae.*

Y R-

CASALE S. EVASII: *Casal S. Vas*, facta Episcopalis à Six-
to I V. vrbs in agro perbono, & fertili, ciuitas Europæ
munitissima, aggeribus, fossis, propugnaculis egregiè

- munita. Adde arcem hexagonam absolutissimam, vnà cum veteri castro ad nouam artem bellicam, vt-cumque interpolato.
- BES, Burgus S. Martini: *San-Martino*, olim locus peramce-nus.
- OPPI- Fraxinetum: *Frafineto*.
- Occimianum: *Occimiano*, honestum & frequens castrum quondam Marchionum Monferratenfium sedes: ce-lebre est, quia eò conuenere ad Fridericum Ænobar-bum ex variis ciuitatibus legati, vt eum excitarent ad euertendum Mediolanum.
- DA Fanum S. Saluatoris: *San-Saluatore*.
- & Fubinum: *Fubino*.
- Cafortium: *Cazorzo*.
- Grassanum: *Grassano*.
- LO- PONS STVRÆ: *Ponte-Stura*, nobis *Pont de Sture*, vbi arx quondam permunita, ad quam deductus primùm Lu-douicus Sfortia Dux Mediolanensium captus à Gal-lis. Ætate quoque nostrâ fuit hoc celebre oppidum.
- CA- Montelium: *Monteglio*.
- Mons Caluus: *Monte Caluo*, bellis quoque recentibus celeberrimus.
- AGRI Cerrium: *Cerro*, vbi ditio Monferratenfis valdè re-stringitur.
- NICÆA cognomento à Palea: *Nice la Paille*, Italis *Niz-za della Paglia*, loco fertili & amceno sita.
- MON- Quadraginta Castrum, vel vt mauult Leander Qua-dringenti, vulgò *Quaranta*: sic dictum à 40. familiis Romanorum quæ huc confluxerunt; ea sanè opinio indigenas fortes reddit, & auitæ fortitudinis (vt pu-tant) retinentes.
- FER- Incisa: *Incisa*.
- RA- ALBA: *Alba*. } iam iuris Sabaudici, de quibus antea.
- S. Damianum }
- TEN- AQUÆ, olim Aquæ Statiolorum: *Acqui*, patria Georgij Merulæ, qui se ideò Statielatam appellauit. Hic re-stant Thermæ pulcherrimæ cum mensis publicis. Ci-uitas autem ciuilibus attrita discordiis penè concidit.

	Riua Alta: <i>Ripalta.</i>
	Pontio: <i>Ponzone.</i>
S I S.	Malatium: <i>Malazzo.</i>
	Maluesinum: <i>Maluesino.</i>
	Rupes Cæriensis: <i>Rocca di Cairo.</i>
FLV- VII	PADVS: <i>le Pô</i> , olim diuidens Montemferratum in duas partes.
	Stura, vel Fl. vel incile: <i>la Stoure</i> , à Crescentino ad pontem Sturæ deductum.
MON- T I S- F E R- RATI.	Tanarus: <i>Tanaro</i> , nobis <i>le Taner.</i>
	BORMIA duplex, de quibus antea.
	Belbus Nicæam alluens: <i>Belbo.</i>
	Errius: <i>Erro.</i>
	Orba: <i>Orba</i> , limes eius ab Oriente.

§. 4. De Mutinensi ditione.

EXPEDIEMVS hoc paragrapho Regiones subditas familiae Ateftinæ *Este*, ex quo Ducatus Ferrariæ huic à Pontificibus ablatum est, de quo in ditione Pontificiâ agemus. Hæ autem ita se habent.

DITIO- NES	DVCA- TVS	} MVTINENSIS. <i>Mutina: Modene.</i> RHEGIENSIS. <i>Rhegium: Reggio.</i>
	PRIN- CIPA- TVS	
DVCIS	D I- T I O- N E S	} FRINIANA: <i>Frignana.</i> GRAFINIANA: <i>Carfagnana</i> , ex parte; nam aliæ duæ partes sunt Ducis Tusciæ, & Reip. Lucensis.
MVTI- NENSIS	Quondam INSERTÆ REGIONES, nunc Ducis Mutinensis.	
Modene- se, le Mo- denois.		

SECT.

SECT. I. *Historica huius ditionis.*

NVM. I. NOMEN accepit à primaria vrbe huius Regionis. Fuit autem Vicariatus S. Sedis, & Marchionatus. Sed à Friderico III. Imperatore Boso Dux creatus est Mutinæ & Rhegij, circa anno 1470. FRINIANA ditio vnde dicta sit, ignoro. De GRAFINIANA dicemus in Hetruria.

NVM. 2. QUANTITAS. *Longitudo* attenditur à Ripolâ in limite Pontremoliensi ad Finale oppidum 64. Mil. pass. leucarum nostratium 32. Germanicarum 16. *Latitudo* verò à Fossâ vulgò *Parmegiana* ad Valicum inferius, *Valico di sotto*, in limite Carferonianæ vnus gradus cum 10. minutis, hoc est 70. Mil. pass. leucarum Francicarum 35. Germanicarum 17. cum dimidia.

NVM. 3. QUALITAS diuersa est secundum regiones diuersas. *Mutinensis ager*, frumento & orizâ abundat, ac variis leguminibus. Hinc quoque vinum exquisitum deportatur Tribianum dictum.

Rhegiensis ager, parùm salubris iudicatur, & grauioris cæli: vinum tamen eius laudatur in primis, dat etiam aliquid frumenti, & fructus exquisitos, & sues pinguiissimos.

Principatus Carpensis, & Corregianus ager, pascuis abundant, armentisque & pecore diuites sunt.

Frinianus ager, vino abundat, & in vallibus pecoris plurimùm, & armentorum alit; habet quoque fodinas aliquas ferri.

Carfinianus ager pecore, & armento celebratur ob valles montesque compascuos. Hinc quoque ferri metallicæ celebres, vnde sibi Dux multùm pecuniæ conficit.

NVM. 4. MORES. *Rhegienses* parum cauti & prouidi iudicantur: *Bæotium in patria crassoque sub aère nati*. *Mutinenses* bellicosi in primis, & in Principem suum fidissimi. Ad magna gerenda nati esse videntur, cauti, solertes, industrij. Incolæ Frinianæ & Carfinianæ pascendis gregibus vacant & armentis. Quidam ex iis quotannis vrsùm tributum nomine olim Mutinam deducebant, vnde nata parcemia de *Vrso Mutinensi*.

NVM. 5. ORIGO. Historiam Principum Atestinorum scripsit Ioan. Bapt. Pigna, ex quo pauca decerpemus. Nobilissimam esse hanc familiam arguunt, quòd ab eâ extitisse certum sit plurimas

ram in Italiâ, quàm extra Italiam familias Ferunt enim indena-
tas Brunsvicensem, Lunenburgensem, & alias item hanc affinita-
te attingere præcipuos orbis Christiani Principes. Quomodo au-
tem Mutinensis & Rhegiensis ditiones in hanc familiam transie-
rint paucis accipe. Eius dominatum primus dicitur tenuisse, ut
omittam fabulosa, Opizo, seu *Obizzo* Atestinus Raynaldi Ferra-
riensis Marchionis filius, eamque ditionem accepisse à Mutinen-
sibus 1289. Anno deinde 1313. Franciscus Picus Mirandulanus
Vicarius Mutinæ constitutus est ab Henrico VII. postea à Ty-
rannis Mantuanis occupata est Mutina, & ab iisdem servata ad an-
num 1327. Anno autem 1331. Manfredus Pius à Ioanne Bohæmiæ
Rege institutus, hinc Principis nomen assumpsit, qui illam Opi-
zoni secundo Ferrariæ Marchioni concessit an. 1336. ex quo tem-
pore hæc ditio in familiâ Atestinâ mansit vsque ad annum 1510.
quando Iulius II. Pontifex urbem cepit, eamque Maximiliano
Imperatori cessit, à quo vendita est Leoni X. decem millibus
aureorum. Demùm anno 1527. dum Clemens obsideretur in mo-
le Hadriani, ab Alphonso I. Atestino Duce Ferrariæ recuperata
est. Alphonso I. successit Hercules, cuius liberi cum sine prole
obiissent, recurrendum fuit ad prolem Alphonfi III. ex Laurâ
Ferrariensi humili loco nata geniti, quam plerique concubinam
dixerunt, ut mox videbis in stemmate.

CARPORVM PRINCIPATVS diu hæsit in nobilissimâ Picorum fa-
miliâ, sed Gilbertus bonam illius partem Herculi I. Duci Ferra-
riensi cessit, reliqua pars quæ Alberto II. remanserat, donata est
à Carolo V. Duci Ferrariensi.

NVM. 6. PRINCIPES MUTINENSES non proferentur à nobis, qui
Alphonsum primum Atestinum præcesserunt, quia minùs ad rem
nostram faciunt: eius Alphonfi prosapia sic se habet.

AL- PHON- SVS PRIMVS	Ex Lu- cretiâ filiâ Alexâ-	HERCV- LES II.	ALPHONSVS II. DVX V. qui sine liberis obiit, licet tres vxores duxisset.
		DVX IV. ex Renatâ	
		filiâ Lud, XII.	LVDVICVS Cardinalis. ANNA vxor Francisci Lotha- ringi, Ducis Guisij.
		Franc. Reg.	LVCRETIA, quæ nupsit Duci Vrbinati.

ATES.	dri VI.	HIPPOLYTUS Cardinalis.
	Summi Pontif.	FRANCISCUS ALEXANDER.
		Secundùm aliquos FRIDERICVS.
TI-		
NVS	Ex Lau- rà	AL- PHON- SAR A- TESTINVS DVX VI.
DVX	Fer- ra- riensi	SVS ex Annâ Virginia filia M. Cosmi
TER-		
TIVS	III.	ALPHONSVS.

FRANCISCVS
DVX VIII.
qui nunc re-
rum potitur.
LVDOVICVS Imperator
Venetarum copiarum.
HIPPOLYTUS Prior Me-
litenfis.

NVM. 7. POLITIA. Quamquam hic Princeps ex vno pendeat Imperatore, viuit tamen propemodum in clientelâ Regis Hispaniæ, à quo recipit nōmine pensionis 12. aureorum millia; habet & ab illo turmam equitum Cataphractorum in Regno Neapolitano, & torquem Velleris aurei gestat. Pendet à Duce Mantuano ob Bresselum *Brexello* in agro Rhegiensi, & à summo Pontifice ob possessiones in Ducatu Ferrariensi, & Romandiolâ: sed quod ad Pontificis ditionem attinet potest educere 15. millia modiorum salis ex Salinis Comaclinis sine vllis vestigialibus, aut portoriis.

Iam verò quotannis recipere dicitur supra quadraginta aureorum millia. Certè ex Ferrariæ & Romandiolæ possessionibus conficit ducenta librarum millia, ex Dominio Corregano 40. millia aureorum vt alia taceam. Ideoque Princeps ille ditissimus esset, si omnia sua nomina dissoluisset: nam grandi ære alieno premitur, scilicet octingentes mille aureorum, ex quibus sedecim millia debet Genuensibus, quorum versuram quotannis magna pensione dissoluit.

Quoad vires spectat poterat educere olim 24. peditum millia, equitum duodecim; nunc vix duodecim peditum millia, equites mille quingentos scribere potest. Absit enim vt credam quod scripsit scriptor recens, eum educere posse 30. millia, & ex iis 20. millia ex Carferonianâ.

Eius Principis aula nobilissima est: Prætorianos habet 50 Heluetios hastatos, 50. equites leuioris armaturæ. Tribus ludicibus summum ius reddit subditis suis. Pendent ab eo nobilissimæ familiæ,

NNnn ij

inter quas eminent Comes S. Pauli ex Gonzagis, Comes S. Martini ex Familiâ Atestinâ, & aliæ de quibus in Geographiâ.

SECTIO II. Descriptio Geographica dittonis Mutinensis.

NVM. I. Ducatus Mutinensis, le Modenois.

V R-

MVTINA: *Modena*, nobis *Modene*, in viâ *Æmiliâ*, non tamen eodem planè loco quo antiqua, nam visuntur ad hanc Antiquæ rudera iuxta Nouam; à Gothis & Longobardis Verus euersa est, restituta Noua Longobardis ex Italiâ exterminatis: libera fuit ciuitas, & bella maxima cum Bononiensibus gessit. Sita est inter fluuios *Secchia*, & *Panaro*, ad incile quo vterque committitur, dictum Mutinense.

B E S

Bastia: *Bastia*, quam ambit incile Mutinense.

Bonus portus, vel Bonportus: *Bonporto*, vbi incile Mutinense neçtitur *Panaro*, traiectus euntibus Bononiâ Mirandulam: in ditione Ragonum est.

D V-

Nonantula: *Nonantola*, muris firmissimis munita, sed Sanctorum reliquiis potentiùs instructa: hîc quondam nobile cœnobium. Fuit olim ditionis Bononiensis, postea Vrbinatis, denique Mutinensis.

C A-

MARZALIA: *Marzaglia*, in viâ *Æmiliâ* ad Seciæ Fl. ripam.

HERBERIA, aliter Ruberia: *Rubiera*, seu *Ruiera*, quam aliqui sic dictam volunt quasi Riperia; vrbs permunita, & vallata firmissimis propugnaculis: patria fuit Antonij Codri viri doctissimi, qui suum epitaphium scripsit: *Codrus eram*, &c.

T V S

SCANDIANVM: *Scandiano*, perlautum oppidum Leandro, Marchionatus caput viginti millium nummorum annui redditus.

M V-

Turricula: *Torricella*, non inhonestum oppidum Leandro.

Casaliium Magnum: *Casale Grande*.

Formiginis: *Formigine*, patria Andreæ Formigenæ maximi Architecti.

- Castellum Nouum: *Castro Nuovo.*
- T I- FANVM, seu PONS S. AMBROSII: *Sant Ambrogio*, vel *Ponte Sant-Ambrogio*, ad Fl. *Panaro*, memorabilis pugna anni 1249. Mutinenses inter & Bononienfes, in qua captus est filius Friderici II. Rex Sardinia.
- NEN- SPILIBERTVM, aliter Fanum S. Lamberti, & SPINVM LAMBERTI *Spiliberto*, vel *Spilamberto*, Marchionatus caput Rangonum ditissimorum, quorum reditus octoginta aureorum millia superare dicuntur.
- SIS. Sauinianum: *Sauignano.*
 Montaniana: *Montagnana.*
 VINIOLA: *Vignuola*, apud Luitprandum Ticinensem Neniola dicta, celebris pugnis & cladibus Mutinensium, & Bononensium.
- FLV- GAYA: *Gaya*, Marchionatus titulo illustris, vrbecula
 VII. } PANARVS: *Panaro*, olim Scultenna.
 } Secius: *Secchia.*
 } Incile Mutinense: *le Canal de Modene.*

N V M. 2. Ducatus Rhegiensis.

- V R- RHEGIVM: *Reggio*, nobis *Regge*, olim Rhegium Lepidi. Nulla ferè eius mentio ante Longobardos ex Italia eiectos, tum enim videtur reparata circa annum 800. anno autem 1314. nouis mœnibus est circumscripta:
- BES vrbs est lauta & frequens, & diues. Hic credunt nonnulli sepultum Prosperum Rhegiensem, quem huius vrbs Episcopum Leander putat. Eluitur Fl. *Tarua*, non *Cruſtolo*, vt putat Leander.
- D V- Gualterum: *Gualtero*, & *Gualtieri*, oppidum amplum, diues & populo refertissimum, versus limitem Mantuanum, Marchionatus caput, Bentiuoliorum.
- C A- BRIXILLVM & Brixellum: *Bresselo*, ad Lenzæ Fl. in Padum confluentias; olim ciuitas solo æquata à Longobardis, nunc egregiè muris, & præfidiariis instructa in limite Mantuano, ex quo pendet quoad ius primum.
- T V S Castrum nouum Rheginense: *Castro Nuovo*, ad discrimen
- NNnnn iij

- men alterius in Carferonianâ.
- Montecio : *Montecchio*, aliter *Montechino* Marchionatus caput, vrbs satis ampla & potens.
- Mons Altus : *Montalto*, vnde multi vici pendent:
- RHE- QVATVOR } Mons Ianus: *Monte Iano*.
CASTELLA } Mons Lucius: *Monte Lucio*.
li quarto Ca- } Bianellum : *Bianello*, vbi
stelli, à Ma- } Henricus V. exceptus est
thilde condi- } à Comite Mathilde, splen-
ta in quatuor } didè omnino.
collibus vi- } Castellum Vitreum: *Monte*
cinis. } *Vetro*.
- GIEN- } pertinent
quatuor
hæc ca-
stra ad
Comi-
tes Ca-
nosâ.
- CANOSA: *Canosâ*, munitissimum situ Castellum, vbi Gregorius VII. abditus est contra vim & furias Henrici IV. Imp. à Mathilde, quem postea Pontificem eò conuenit hyeme pedibus nudis, & veniam impetrauit. Eius Comes nunc potentissimus est, & aliquot ditiones tenet in hac ditione Mutinensi.
- SIS. PREDÀ: *la Preda*, Marchionatus honestissimi caput in familiâ Pepolarum.
- Rebeccum: *Rebecca*.
Valisnera: *Valisnera*.
Busiana: *Buzana*, &c. } In Montanis versus Apenninum & Tusciæ limitem.
- FLV- } Crustolus: *Crostolo*, per incile iunctus *Lenzae* Fl.
VII. } Taruus: *Tarna*, Rheggium alluens.
Lentius: *Lenza*, ditionem hanc à Parmensi separans.
Secius: *Secchia*, oritur ex hac regione.

NVM. 3. De *Friniana*, Frignana.

- VR- } SESTVLA: *Sestola*, vrbs ampla & munita, præfæsti sedes,
qui totam inde Frinianam regit.
- FANVM S. ANDREÆ: *Sant-Andrea*, nobis *S. Andreæ*, munita quoque vrbs ad radicem montis Apennini, ad quam non procul metallicæ ferri nobiles.
- BES } A QVARTVM: *Acquaria*, medicatis aquis nobile oppidum.

FRI- Mons Cuculus: *Monte-Cuculo*, unde Comites celeberrimi nomen habent.

NIA- }
 Medola: *Medola* }
 NÆ. }
 Fananum: *Fanano* }
 Trinianum: *Trignano* }

exigui nominis oppida sunt, & parum in historiis celebrata.

MON- }
 TES. }
 ZIBBIVS: *Monte Zibbo*.
 D. PELEGRINI: *Monte San-Peegrino*, olim Lætus dictus.
 BALISTA olim, nunc *Balestra* vulgò.

FLV- }
 VII. }
 Panarus: *Panaro*, olim *Scultenna*.
 Dardanius: *Dardagna*, cadens in Panarum.
 Draco: *Dragone*, cadens in Secium *Secchia*.

NUM. 4. De Carferoniana, seu Grafianiana, Carfagnana.

VR- }
 BES }
 GRA- }
 FI- }
 NIA- }
 NÆ. }

CASTRVM NOVVM, cognomento Grafinianum: *Castro Nuovo di Carfagnana*, vbi *Torrata Fl.* cadit in *Anserem* seu *Sercium Serchio*; hinc arx munita prorsus cum magno præsidio, vulgò *Mons Alphonsus Mont-Alphonso*: vrbis nobilis, luculenta & mercatoribus frequens, olim ditionis Bononiensium.

TERRASANVM: *Terrazano*, vrbis populosa, & munita, cum luculento præsidio, in limite Magni Ducis.

FANVM S. DONINI: *San-Domino*, in limite Lunensi, & Magni Ducis, locus quoque sat munitus, & diligenter asservatus.

VERRUCULA: *Verrucola*, quam arcem inuictam *Leander* appellat, olim in ditione Principum *Malespinæ*, cum aliquot minoribus locis.

METALLUM: *Metello*.

RUPECULA: *Rocca*.

CAMPUS GRANDIS: *Campo Grande*.

BRUCCIANUM: *Bruciano*.

SILICIUS: *Silico*.

FLV- } SERCIUS: *Serchio*, olim Anser, de quo in Tusciâ pluri-
 VII. } bus.
 } Turritus Fl. *Torrta*, in Sercium cadens ad Castrum
 } Nouum.

NVM. 5. De Minoribus dittonibus Ducis Mutinensis.

DVCATVS } CORREGIVM: *Corregio*, honestum & perlau-
 CORREGIA- } tum oppidum, & diligenter munitum, di-
 NVS, } ctum olim Spina Ducis Mutinensis: virorum
 nunc Domi- } magnorum patria dicitur à Leandro.
 nium, } Falicum: *Falico*.
*le Duché, ou Sei- } S. Georgij: *San-Georgio*.
 gneurie de Corre- } FANA } S. Blasij: *San-Biaggio*.
 gio. } S. Prosperi: *San-Prospéro*.*

PRIN- } CARPI: *Carpi*, vrbs antiqua, & nunc etiam
 VR- } potens, & munita, cum præfecto & firmo
 CI- } BES } præsidio. Fuit diu sub imperio Picorum, de
 quibus in Comitatu Mirandulæ dicemus:
 Sita est ad incile Fl. Secij *Secchia*.
 PA- } DI- } NOVI: *Nuovo*, olim arx munitissima, cele-
 TVS } TIO- } berrima in historiis à rebus hic gestis, quarum
 NIS } NIS } meminit Leander in Ephemeridibus: æqua-
 } ta solo est ab Hercule Duce Ferrariæ.
 } Fanum S. Martini: *San-Martino*, Marchio-
 } natus caput in familiâ Atestinâ ad Fl. Se-
 } cium, locus diues, & amœnus: varias ex-
 } pertus vices: de ruderibus vicinæ vrbs
 } quam indigenæ Ansam Reginam vocant,
 } fabulas suspicor.
 CAR- } CAR- } FANVM S. FELICIS: *San-Felice*, nobis *S. Felix*,
 PEN- } PEN- } vrbs ampla & munita cum suo præfecto, qui
 SIS. } SIS. } in castro non illepedo commoratur.
 SIS, } Castellum Finale: *Finale*, conditum à Muti-
 } nensibus anno 1213. patria illustrium viro-
 } rum Leandro, sita in Insula quam efficit Fl.
 } *Panaro*.

la Prin-
cipauté
de Car-
pi.

FLV. } SECIVS: *Secchia.*
VII. } Incile Secij: *le Canal de Secchia*, Carpos alluens.
Incile Rizanum: *Fossa Rizana.*
Panarus: *Panaro.*

SAXVLANA
DITIO,

la Seigneurie de
Sassuolo,
inserta Ducatu
Mutinensi.

SAXVLVM: *Sassuolo*, decem millibus à Mutinâ
oppidum, & castrum munitissimum cum suo
præfecto: situm est inter Fl. Secium, & inci-
le deductum Mutinam. Pij de hac vrbe cum
Duce coram Imperatore fortiter decerta-
runt, lis Mutinensi adjudicata est.
Fanum S. Mariæ Saxulanæ: *S. Maria di Sassuolo*,
locus magnæ pietatis.

ROLIENSIS
COMITA-
TVS,

le Comté de Roly.

ROLIVM, seu Rolum: *Roly*, oppidum tenue, &
tam parui nominis, vt vulgò in tabulis minùs
annotetur: situm est in limite Agrorum Bono-
nienfis, Mutinensis, & Tusci.

§. 5. De ditione *Mirandulanâ*.

SECTIO I. *Històrica huius Regionis.*

NOMEN habet à *Mirandulâ* vrbe, quam dictam volunt ab ad-
mirando partu *Eurides* filiz *Constantij* quam *Manfridus* *Aulicus*
rapuerat, & hinc tres filios vno partu peperisset, quæ omnia fabu-
las sapiunt. Domini huius ditionis primùm *Comites* fuerunt de in-
de *Principes Mirandule*, & *Comites Concordie*, sed *Alexander Picus*
50. millibus aureorum ab Imperatore Ducis titulum redemit.

QUANTITAS. *Longitudo* eius desumenda est à sylua *Concor-*
diensi in limite *Mutinensi* ad *Portum* *Vetus Porto Vecchio*, continetq;
septemdecim millia passuum, 8. leucas *Francicas* cum dimidia,
Germanicas 4. cum $\frac{1}{4}$: *Latitudo* à vico *Ronzole*, ad vicum *Tram-*
niucium *Tramuscio*, minuta septem complectitur, idèoque 7. millia
passuum, seu 4. leucas nostrates cum $\frac{1}{2}$, *Germanicas* 2. cum $\frac{1}{4}$. am-
bitus ferè 50. millium passuum est, 25. *Francicarum* leucarum,
Germanicarum 12. cum $\frac{1}{2}$.

QUALITAS. Regio est frumenti & orizæ ferax, quæ in *Venetâ*
potissimùm ditione distrahuntur: neque vina desunt alicuius no-

Parall. Geogr. Tom. II.

OOOO

minis, armenta autem tanto numero, vt ex eorum transitu multam sibi pecuniam Dux conficiat.

MORES. Bellicosi habentur Mirandulani, *eūgeroi*, liberales, faceti, & indolis exquisitæ.

ORIGO DUCVM MIRANDVLANORVM. Vt hîc fabulas omittamus de Manfredo, & Euride filiâ Constantij filij Magni Constantini, de quibus aliqua præmonuimus; certius videtur Picorum familiam esse Mutinensem, cuius iam mentio ob præclara belli facinora ann. Christi 1110. anno deinde 1300. præter propter, Franciscus Picus à Ludouico Cæsare Vicarius Imperij in vrbe Mirandulâ constitutus est, sed hic sublatus est cum filiis duobus à Bonacollo Tyranno qui & Mirandulam euertit: superfuit ex eâ clade Nicolaus qui Prendipartem genuit, hic Paulum, hic Franciscum, hic Ioannem & Franciscum, quos Fridericus tertius Concordiæ Comites creauit: ex Francisco natus Ioannes, Franciscus, ex quo natus Nicolaus, ex quo Ioannes, ex quo Ioannes Franciscus qui arcem Mirandulanam communiuit; cuius tibi stemma exhibemus rei nostræ non inutile.

IOAN-	GALEOTVS Primus.	IOANNES FRANCISCVS	ALBERTVS cum patre à Galeoto cæsus.
NES		Princeps expulsus à fratre Ludouico, restitutus à Iulio II. & tandem cæsus à Galeoto II. in Ecclesiâ coram imagine Crucifixi.	
FRAN-		LVDOVICVS	IOANNES. } qui in exilio consecrunt. THOMAS. } PAVLVS. }
CIS-		qui fratrem expulit, & ab eo vicissim eiectus est.	
CVS		FRIDERICVS.	ALEXANDER } Galeotus nothus. Et 3. filiz; nûc illa familia dicitur concidisse. Fuluiâ } Corregiâ }
qui arcem Mirandulanam communiuit.	ANTONIVS MARIA Magnus Imperator. IOANNES PICVS vir vndequaque doctus, qui anno 33. Florentiæ obiit, anno Christi 1464. & sepultus est in veste P.P. Dominicanorum.		

POLITIA. Habuit Dux ille ditionem suam fiduciariam ab vno Imperatore cum iure cudendæ pecuniæ, quâ vsus est aliquando non sine probro, quasi cuderetur hîc adulterina; quare vicini Principes eius vsus in suis ditionibus interdixere. Vix tria subditorum millia armare potest. Tuebatur partes Hispanas, & ab eo pensionis nomine sex aureorum millia recipiebat, cum alâ Cataphractorum equitum in regno Neapolitano. 300. millia annui redditus ex ditione suâ recipiebat.

SECT. II. *Descriptio Geographica ditionis Mirandulane.*

- VR-
BES
DE-
TIO-
NIS
MI-
RAN-
DV-
LA-
NÆ.
- MIRANDVLA: *Mirandola*, nobis *la Mirandole*, aut *la Mirande*, de cuius origine fabulam suprà attigimus. Olim fuit admodum exigua & castrum dumtaxat, cuius locus dicitur etiamnum *Castelleto*, adiectus ei burgus qui postea muris cinctus est: nunc 7. aggeribus regis vallata est, & arce permunitâ cum castro quod vocant *la Rocca*, cum 4. propugnaculis excitatis dum urbem obsedit Iulius III. dicunturque castra S. Michaelis, S. Iustinæ, S. Martini, & S. Antonij.
- CONCORDIA: *Concordia*, nobis *Concorde*, Comitatus caput creati à Sigismundo Imperatore. Locus olim permunitus fuit, sed disiectus à Galcoto II. filio Ludouici, postea tamen vrbs reparata est, & in dies laetior euadit, ad Fl. Secium *Secchia*.
- Quadragesima: *Quarantula*: ita dicta à Quadragesima liberis nobilibus oriundis ex Manfredo, de quo suprà, & ex eâ familiâ orti dicuntur esse Pici, Pij, Manfredi, & alij. Fit sæpe mentio Aulæ Quarantulanæ in historiâ Italicâ.
- Portus Verus: *Porto Vecchio*, in limite Ferrariensi.
- FLV-
VII.
- SECIVS: *Secchia*, ad quem fixa Concordia: hic mox labitur in agrum Mantuanum, vbi cadit in Padum.
- Quarantulana Fossa: *Fossa di Quarantula*.
- Resana Fossa, hunc agrum dirimens à ditione Mutinensi.

§. 6. De ditione Ducis Parmensis, Parmense Italis; le Parme-
san Gallis.

SECTIO I. Historica descriptio eius ditionis.

NVM. 1. NOMEN. Accepit nomen ab vrbe primariâ ditionis eius, quæ etiam fluuius cognomini adiacet Ducatus semper fuit maximè ex quo tota hæc ditione ab vno Principe possidetur, in quam tamen incurrit ditione Malaspinarum, qui possident supremo iure Forum Nouum *Fornouue*, cum 30. burgis; vt hîc taceam agros Palauicini, & Principis Landensis, quos sibi hic Princeps addidit: eius autem ditiones ita se habent in genere, nos hîc tantùm de Longobardicâ ditione agemus, de aliis suo loco differemus.

DITIO- NES DVCIS PAR- MEN- SIS, in Lon- gobardia, Tusciâ, & Regno Neapol.	DVCATVS	{	PARMENSIS: <i>le Duché de Parme.</i>	{	in Patri- monio S. Petri.
			PLACENTINVS: <i>le Duché de Plaisance.</i>		
	COM. RONCILIONENSIS: <i>le Comté de Ron-</i> <i>cigion</i>	{	COMITATVS PINNENSIS: <i>Ciuita Penna, in Regno</i> <i>Neapolitano.</i>	{	DITIO PALAVICINORVM: <i>Borgo San-Do-</i> <i>nino.</i>
	INSER- TÆ DI- TIONES	{	COMIT. ROSSENENSIS: <i>Rossena.</i>	{	

NVM. 2. QUANTITAS. Longitudo eius spectatur à vico *Pizzadello* in limite Ducatus Mediolanensis, ad vicum *Gombia* in Comitatu Rossenensi in limite Rhegiensi, quod spatium ad maiorem circulum reuocatum dat 76. millia passuum, 38. leucas Francicas, Germanicas 18.

Latitudo verò à Bastiâ ad Padum in ditione Palauicinâ in limite Cremonensi, ad alterum è fontibus *Tari Fl.* in limite Genuensi, 45. minutorum, hoc est 45. M. passuum, leucarum nostratum 22 $\frac{1}{2}$, Germanicarum 11. cum $\frac{1}{4}$.

Circuitus ducentorum circiter millium passuum, Francicarum leucarum 100. Germanicarum 50.

NVM. 3. QUALITAS considerari debet in agris duobus Par-

○○○○○

meni & Placentino, ad quos reliqui reuocantur. *Ager Parmensis*, gratissimi est aëris, atque saluberrimi, quare eius indigenæ *μακρό-βιοι* sunt; frumenti quoque, olei, lini, ac vini feracissimus est. Armenta hinc quoque plurima, quare Casei Parmenses in Italiâ magni fiunt: denique in eo nihil ad vitam, nihil ad delicias deest: laudantur quoque Tibialia sericea quæ hinc efferuntur. *Ager Placentinus* eadem emittit quæ Parmensis; sed præterea ferro abundat, & ære, potissimum in Apennino & limite Genuensi. Hic quoque putei aquæ falsæ, ex quibus sal purissimum excoquitur.

NVM. 4. MORES. Tam Parmenses quàm Placentini bellicosi sunt. Parmenses moribus suauioribus sunt, & ferè *εὐχέριοι*: Placentini austeri, & *ἀχέριοι*: omnes solertes, & sagaces, & ad aliquid suscipiendum expeditissimi. Vltiores iniuriarum acerbissimi sunt, & maximè thori nuptialis.

NVM. 5. ORIGO HVIVS STATUS. Quomodo ad Pontificem quondam deuenerit ille Status dicet qui audaciùs de hisce rebus Italicis pronunciare volet. His igitur suppositis Paulus III. Farnesianam domum suam volens euehere Petro Aloisio filio suo dederat Camertium Principatum *Camarino*, extortum ab Heredibus Francisci Mariæ Roborei, *della Roveré*, & præterea Ne-petensem ditionem, sed tantùm vt cum ad maiora, & altiora promoueret: Nam eas ditiones cum Parmâ & Placentiâ permutauit, quæ à Gallis seruata, Ecclesiæ Romanæ fuerant restituta, cum pensione 12. millium aureorum vt vult Thuanus, 10. vt Onuphrius; Cæsare grauiter id ferente quòd eas vrbes, sed potissimum Placentiam ad Ducatum Mediolanensem spectare quere-retur. Porrò Petrus ille Aloisius homo flagitiosè nequam, & igni-bus dignior quàm tali honore, trucidatus est factione Palaucinorum, Landensium, &c. Placentia capta est à Cæsarianis. Sed eius filius Octavius vir fortissimus, & optimus animos non despondit, & perfecit vt sibi Parma à Iulio III. redderetur. Postea autem se in tutelam Regis Galliæ dedit, quæ res Cæsarem & Regem ite-rum commisit: at demum an. 1556. Cæsari socero suo reconcilia-tus est Cosmi interuentu, immò & reddita Placentia, eâ lege vt arx ab Hispanis seruetur. Obiit Octavius 1586. cum paulò an-tè eius vxor Margarita filia notha Caroli V. Ottone in vrbe suâ dotali mortua esset. Successit patri Alexander magnus illè Dux in Belgio, qui Philippum impulit vt sibi Placentinam arcem restitue-

ret, & Nouariensem agrum assignaret ob dotem matris centies decies & sexies millium aureorum, qui postea restituti sunt ab Hispano, & retracta Nouaria, Duce Parmensi id molestissimè perferente: sed hæc postea.

NVM. 6. PRINCIPES PARMENSES. Eorum omnium synopsis tibi ob oculos collocamus.

PETRVS	OCTAVIVS	ALEXANDER FARNESIUS	RANVCIVS DVX	ALEXANDER Mutus, ideòq; à Principatu exclusus.
ALOYSIVS				
filii Pauli Tertij Pöt. Max.	ex Margarita nothâ Caroli Quinti Imp.	ex MARIA filiâ Eduardi filij EMANVELIS Regis Lusitanie.	VIII. nepte	ODOARDVS } RANVCIVS II. } DVX V. } DVX VI. } OCTAVIVS. FRANCISCVS MARI.
PRIMVS DVX PARMENSIS.				ODOARDVS Cardinalis. MARGARITA quæ Vincetio Mantuano nupsit; & repudiata quia sterilis.
		ALEXANDER CARDINALIS, qui Caprarolam palatium magnificentissimum excitavit.		

NVM. 7. POLITIA. Vexillifer perpetuus Ecclesiæ dicitur Dux Parmensis, *le Gouverneur*, pendetque à Pontifice, cui quotannis 12. aureorum millia dependit. Percipit annui reditus ducenta aureorum millia, aliquando trecenta. Stipatur 55. peditibus prætorianis, 30. hastatis, reliquis 25. sclopetariis, equitibus quinquaginta levis armaturæ. Decem peditum millia scribere potest, 500. equites è suis subditis. Pendent ab eo Dynastæ plurimi, quorum præcipui Marchiones Soregnæ, Salæ, Curæ Maioris, Colorni & alij, quorum hæc non est otium nomina recensere.

SECTIO II. *Geographica descriptio eius ditionis.*

NVM. I. *Ducatus Parmensis, Parmese, nobis le Parmesan.*

PARMA: Parma, nobis Parme, peruetusta ciuitas, de cuius origine vide Leandrum, situ plano in viâ Æmiliâ, ædificiis splendida, incolis frequens planè ingeniosis,

- in agro amœno, sita est ad Fl. cognominem qui eam fecat mediam, & triplici ponte in hac vrbe iungitur. Arx eius pentagona ad artem planè extructa est, in quâ tormenta bellica plurima, arma ad 6. hominum millia instruenda. Nihil dicam de hortis, aquis, piscaturis, quibus palatium Ducis instructum est.
- BES** Bagantiolum: *Baganzolo*, non procul à Fl. Parmâ.
- CASTRVM GVELPHVM**: *Castro Guelpho*, in via Æmilia, sic dicta à Guelphis conditoribus.
- Fontanellatum**: *Fontanellato*, illustris familix San-Vitalianorum.
- D V-** Nucetum: *Nocetto*, in historiâ Parmensi celebris vrbe-cula.
- Fanum S. Secundi castrum nobile: *San-Secundo*, à Rubriis olim septum muro, & munitum arce firmissimâ.
- C A-** SORANIA: *Soragna*, cuius incolæ an. 1266. à Mediolanensibus ad Parmenses defecere, cum San-Secundianis, & Nucetensibus: perlautum oppidum & Marchionatus caput Luporum, *des Lupi*.
- Turricula: *Torricella*, oppidum perhonestum.
- Gronia: *Grogna*.
- T V S** Sissa: *Sezza*, Comitum de Terzi.
- Arx Alba: *Rocca Bianca*, castellum permunitum, Comitum Rangoniorum.
- COLVRNVM**: *Colorno*, haud inhonestum oppidum, sic dictum quasi caput Lurni, à torrente Lurno, qui hîc cadit in Parmam: patria virorum fortium & literatorum.
- P A R-** FORVM NOVVM: *Fornova*, nobis *Fornoue*, ad torrentem Spurcanam *Sporzano*, locus memorabilis prælio Caroli VIII. Francorum Regis in confœderatos Italos, quos viribus longè impar deuicit.
- Mons Ranzonis: *Rocca Lanzone* pro *Ranzone*.
- MEN-** Varanum Malagrorum: *Verano di Malagri*, ad discrimen alterius *Verano di Marchese*.
- Fanum S. Andreæ: *Sant-Andrea*.
- MONS CERITVS**, vel Mons Cheruculus: *Monte Chiar-guole*, vrbs permunita, & lauta in limite Rhegiensi,

- olim in ditione Taurellorum.
 Guardafanum: *Guardazone*.
 Torcaria villa: *Torciaria*, ex Sfortiâ Cardinale ad Principem ditio eius deuoluta est.
 Ruppecula: *Rocca*, cognomento *Torciaria*.
 Cossanum: *Cozzano*.
 S I S. } Belfortium: *Belforte*, ad Fl. *Tarum*.
 Berzetum: *Berzeto*, Comitum S. Secundi, vbi tamen Dux præsidium maximum alit, & hoc oppidum diligenter tuetur.
 CORNELIVM castrum: *Corniglio*, munitissimus locus, ad Fl. *Parvam*, quâ aditur ager *Pontremolensis* per *Cissam* syluam.
 Sestronus: *Stirone*.
 TARVS: *Taro*.
 FLV. } Spurcana torrens: *Sporzano*.
 Bagantia: *Baganza*, torrens veriùs quàm fluius.
 VII. } PARMA: *Parma*, præcipuam urbem bifariam dirimens, statim atque *Bagantiam* Fl. hausit.
 Lentia: *Lenza*, aliter *Nenza*.

N V M. 2. Ducatus Placentinus, Piacentino.

- PLACENTIA: *Piacenza*, nobis *Plaisance*, nobilissima olim ciuitas obsidione à *Totilâ* famosa, quando oppidani etiam carnibus humanis vixere: sita nunc est ad *Padum*, & eius suburbia *Resintus* fluuiolus alluit. Arcem habet munitissimam cum veteri castro, tota ipsa propugnaculis præcincta. Hic quoque palatium Ducis luculentum in quo ius redditur.
 V R. } CASTRVM S. IOANNIS: *Castro San-Gianni*, oppidum lautum quò vsque vestigia viæ *Æmilie* cernuntur.
 B E S } Burgus Novus: *Borgo Nuovo*.
 D V. } Maseratum: *Maserato*.
 G A. } Mons Callis: *Monti Callo*.
 T V S } Mons Clarus: *Monte Chiaro*.
 P L A. } Burghetum: *Borghetto*.
 C E N. } PONS NYRÆ, aliter *Pontinurum*: *Ponte Nura*, ad vim *Æmi-*

- TINI. } *Æmiliam*, sic dictum à Fl. Nurâ qui ponte iungitur.
 Roncariolum : *Roncaruolo*.
 ARQVATVM : *Arquato*, vino suo famosissimum.
 Magnanum : *Magnano*.
- MON. } *CARCVLVVS* : *Monte Carculo*. } vterque non procul à
 TES. } *TOMARVS* : *Monte Tomaro*. } fontibus Nuræ.
- FLV- } *Tidonius* : *Tidone*, recipiens Nurulam : *Nuretta*.
 VII } *TREBIA* : *Trebia*, paulò supra Placentiam cadens in Pa-
 dum, & valles amoenissimas irrigans.
Resintus : *Resinto*, vrbis Placentinæ suburbia alluens.
- AGRI } *NVRA* : *Nura*.
 } *Clauena* : *Chiauenna*, sic dictus supra viam, nam infrà
 } *Gutta* nominatur, vt ait Leander,
 PLA- } *Ranacolla* : *Ranacolla*.
 CEN- } *Lurda* : *Lurda*.
 TINI. } *Selstronus* : *Stirone*.
- VAL. } *TIDONENSIS* : *Val de Tidone*.
 } *TREBIENSIS* : *Val di Trebia*. } à fluuiis quibus e-
 } *PRINENSIS* : *Val di Prino*. } luuntur nomen
 LES. } *NVRENSIS* : *Val di Nura*. } habent.
 } *CLAVENENSIS* : *Val di Chiauenna*.

NVM. 3. *Inferta, seu adiuncta huic ditioni.*

- STA- } *BVRGVVS S. DONINI* : *Borgo San- Donino*, malè
 VR } in tabulis recentibus *San- Domino*; perno-
 TVS } bile olim castrum, ad quod Cœnobium
 BES } S. Columbani excisum à Friderico II. post
 } & } cladem Parmensem : eius mœnia Dux
 } } Parmensis deiecit, quia in medio ditionis
 } } suæ.
 MAR- } *GIBELLVM* : *Gibello* à *Gibellinis* fundatum
 CHIO- } non procul à Pado contra castrum Guel-
 CA } phum. Alij volunt sic dictum à vocibus *Gio*
 NA- } *Bello*, hoc est *situs pulcher* : hîc pugnatum à
 PA- } Mutinensibus & Cremonensibus an. 1228.
 TVS } quâdo hic locus erat in ditione R hegicîsiû.

Parall. Geog. Tom. II.

PPPPP

		Monticellum : <i>Monticello</i> , non procul à Pado in ditione Palaucinorum.
PALA-	LAVI-	Poleseum : <i>Polesino</i> , ad Fl. Longenam <i>Onzina</i> .
VICI-	CINI	Curia Maior : <i>Corte Maggiore</i> .
NVS	STA-	BUXETVM : <i>Buffeto</i> , nobile oppidum, anno 1520. à Gallis direptum, quando & capite multatus Marchio Christophorus Palaucinus. Celebratur & Colloquio Pauli III. Pontif. & Caroli V. Imperatoris. Hinc oriundus Matthæus ille Buxentinus Grafatorum terror sub Sfortiâ Duce Mediolanensi.
<i>l'État</i>	TVS.	
<i>Palauci-</i>		
<i>cin.</i>	FLV-	Lurda : <i>Lurda</i> .
	VII.	Longena : <i>Onzina</i> .
		Sestronus : <i>Stirone</i> .
PRIN-		BURGVS VALLIS TARENENSIS : <i>Borgo di val Tarro</i> , ad Fl. Tarum, magno præsidio firmatus, & munitissimus locus ditionis Parmensis.
CIPA-	VR-	
TVS		COMPIANVM : <i>Compiano</i> .
LAN-	BES.	Bardium : <i>Bardi</i> .
DEN-		Casalium : <i>Casale</i> .
SIS,		Sedes Tarenfis : <i>Chiesa di Taro</i> .
<i>Principauté de Landi.</i>	FLV-	TARVS : <i>Taro</i> .
	VII.	Tarulus, <i>Tarola</i> , aliter Tarus minor.
		Cenus : <i>Ceno</i> , cadens in Tarum.
		Valdenus : <i>Valdena</i> .
COMITATVS		ROSSENA : <i>Rossena</i> , munitissimus locus quondam Principis Corregiani, ab hac parte contra Mutinensem propugnaculum.
ROSSENÆ,		Bazanum : <i>Bazano</i> .
<i>Comté de Rossena.</i>		Gombia : <i>Gombia</i> , vicus in limite Rhegensi.
TERRI-		FLORENTIOLA : <i>Fiorenzuola</i> , sat lautum oppidum in viâ Æmiliâ ad Fl. Lurdam <i>Lurda</i> .
TORIVM	OP-	
FLO-	PI-	Castrum novum : <i>Castro Nuovo de Terzi</i> , ad Fl. seu torrentem Longenam, <i>Onzina</i> .
REN-		

TIOLÆ,	} DA.	} Sepionicum Salsum: <i>Sepionico Salso</i> , à fontibus falsis sic dictum, ex quibus sal coquantur indigenæ; in tabulis recentibus perperam hæc duo nomina separantur, & duo supponunt oppida.
Territoire de Fiorenzuola.		

Atque hætenus de Longobardiâ, parte implicatissimâ Italiæ, & quæ Geographos hætenus vehementer torfit; nos ei lucem attulimus quæ huic parti nondum affulserat. Si quid peccauimus, facile fuit inter tot tenebras impingere, atque labi; si quis manum porrexerit, tam auidè capiemus, vt nemo nos pertinaces dicat.

CAPVT QVARTVM.

De Ora Genuensi.

RESPUBLICA Genuensis olim tam potens fuit vt Venetam tantùm non attriuerit, & si victoriâ suâ vt nouisset, penitus subruisset. In Oriente quid fecerint Genuenses contra Turcas & Sarracenos, quis ignorat? Cassam in Tauricâ Cherfoneso nõnne diu tenuerunt? Sed cùm ex iis aliqui Turcas in Europam traiecissent pœnas perfidiæ paucorum luit vniuersa Resp. & nunc precariò viuere potiùs videtur quàm imperare olim *Domina maris* Genua. De Insulâ Corficâ, quæ tota eius est, dicemus capite 10. huius libri.

SECTIO. I. Historica ditionis Genuensis.

§. I. Nomen huius Tractus.

ANTIQUVM nomen fuit Liguria; recens est *Riuiera di Genoa*, quasi Riparia dicta, quia secundùm maris littus, & ripam extenditur: nos quoque Galli eam dicimus *la Riuere de Gennes*, sed magis propriè *la Coste de Gennes*: aliter *le Genouezat*, vt Itali *Genouese*. Incolæ huius tractus in nostris historiis olim dicebantur *les Gene-*

PPppp ij